

MARIE-DOMINIQUE PHILIPPE, o.p.

Sfântul Toma

Învățător. Mărturisitor al lui Cristos

MARIE-DOMINIQUE PHILIPPE, o.p.

**SFÂNTUL TOMA
ÎNVĂȚĂTOR
MĂRTURISITOR AL LUI CRISTOS**

Traducerea:
Adriana Barbu

PAIDEIA

Corectura:

Comunitatea Sfântul Ioan

Nihil obstat:

fr. Ch.-V. Hérís, o.p.

fr. J. Périnelle, o.p.

Imprimi potest:

fr. N. Ducatillon

Superior provincial, o.p.

Imprimatur:

Friburgi, die 13. Junii 1956

L. Waeber, v. g.

© Editura Paideia, 2003

Str. Tudor Arghezi nr. 15, sector 2

701341 București, România

tel.: (00401) 211.58.04; 212.03.47

fax: (00401) 212.03.48

e-mail: paideia@fx.ro

www.paideia.ro

Bun de tipar: 25.04.2003. Coli tipografice: 4,75

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale

???????

???????

???

PREFAȚĂ LA EDIȚIA A DOUA

SFÂNTUL, SLUJITORUL

Îl putem privi pe sfântul Toma ca pe un sfânt... Pentru a-i înțelege sfințenia, trebuie să vedem cum îl privește el pe sfântul Ioan, căci atunci când sfinții vorbesc unii despre alții, își dezvăluie propriul lor secret. Iar sfântul Ioan e cel față de care sfântul Toma e cel mai apropiat. Adesea se spune că ar fi mai aproape de ceilalți evangheliști sau de sfântul Paul: cu siguranță nu este așa. Un predicator este, probabil, foarte apropiat de sfântul Matei – se spunea despre sfântul Dominic că ar fi avut mereu asupra sa această evanghelie –, însă un teolog și un contemplativ sunt mai apropiați de sfântul Ioan. Sfântul Dominic era desigur un contemplativ, dar era mai mult apostol. Sfântul Toma a înțeles foarte repede ce îi cerea Duhul Sfânt: să fie cel care îi oferă lui Dumnezeu propria sa inteligență, pentru a realiza acel lucru de care Biserica avea nevoie: teologia științifică. Și, în sfințenia sa, sfântul Toma înțelege și încearcă să ne arate și nouă care e sfințenia sfântului Ioan. Este foarte semnificativ. Ne spune că Isus are o iubire deosebită pentru sfântul Ioan, din trei motive, pe care le descoperim în *Comentariul la Evanghelia după sfântul Ioan*, unde sfântul Toma își dezvăluie secretele mai mult decât în *Suma teologică*. El știe foarte bine că nu se poate spune de ce Ioan este ucenicul preaiubit – este vorba de o pură gratuitate și nu de o calitate anume. Cu toate acestea, teologul simte nevoia să precizeze cauza acestui fapt: e surprinzător și foarte frumos în același timp.

Ne dă, aşadar, trei motive. Mai întâi este vorba de perspicacitatea inteligenţei sale – e chiar Toma de Aquino. Un învăţător preferă întotdeauna ucenicii atenţi, inteligenţi – e experienţa pe care el însuşi a avut-o. Nu ne spune că sfântul Ioan e mai inteligent sau că gândeşte mai mult, dar ne vorbeşte despre perspicacitatea inteligenţei sale. Perspicacitatea exprimă calitatea unei inteligenţe capabile să înţeleagă ce este omul. Aceasta se referă la cunoaşterea afectivă, iubitoare, a omului care descoperă omul, a celui care caută adevărul şi care atinge adevărul total, adevărul deplin, care e Dumnezeu. Perspicacitatea inteligenţei este punctul de plecare al contemplaţiei; nu poţi fi contemplativ fără această perspicacitate a inteligenţei, fără această sete de a pătrunde tot mai adânc, de a merge tot mai departe.

Vorbind despre inteligenţă, sfântul Toma spune că *inteligere* înseamnă *intus legere*, a citi din interior... Etimologia este deosebită, aproape amuzantă! Eşti inteligent atunci când nu te opreşti la exterior. Dacă te opreşti la exterior, la aparenţă, e un semn de superficialitate. Inteligent fiind, încerci să înţelegi din interior, să sesizezi lucrurile dinlăuntru; şi poţi face aceasta iubindu-le. Îndată ce iubeşti, înţelegi lucrurile din interior şi nu din afară. A judeca după aparenţe înseamnă a judeca din exterior. A judeca în adevăr o fiinţă umană înseamnă a o înţelege în intenţiile sale. Aşadar, prima calitate a lui Ioan este perspicacitatea inteligenţei şi aceasta este şi prima calitate a sfântului Toma în sfinţenia sa.

Curăţia inimii: înţelegem foarte bine acest lucru. Nu poţi fi sfânt fără această curăţie a inimii – fericirea

celor cu inima curată. Perspicacitatea inteligenței e legată de înțelepciune: înțelepciunea conferă această perspicacitate inteligenței, pentru că ne face să privim persoanele și să descoperim adevărul din ele, iubindu-le. Înțelepciunea presupune iubirea; fără iubire nu putem avea o perspicacitate a inteligenței față de persoane. Dar nici nu putem vorbi de perspicacitate fără curăția inimii – fericirea celor cu inima curată.

Pentru sfântul Toma, a treia calitate a sfântului Ioan este tinerețea. El este mezinul, cel mai tânăr dintre toți și cel care își păstrează această tinerețe, căci și la o vârstă înaintată sfântul Ioan este tânăr, de tinerețea inimii. Sfântul Toma vorbește despre tinerețea sfântului Ioan, spunând că iubirea se poate arăta mai ușor celor mai tineri. Este o tinerețe a inimii, o capacitate de admirație: cel care nu este blazat. Tinerețea inimii îți permite în fiecare zi să redescoperi totul și, atunci când redescoperi totul în fiecare zi, avansezi permanent. Tinerețea este, așadar, calitatea celui care avansează mereu, care nu încetează să progreseze, care nu se oprește.

Aceste trei calități se referă la cele trei virtuți teologale: perspicacitatea inteligenței este credința, o credință plină de iubire; puritatea inimii este, evident, iubirea, iar tinerețea este speranță. Sfințenia înseamnă cele trei virtuți teologale în exercițiul lor, în atracția lor de către Tatăl, către Isus răstignit. Ioan este sfânt la Cruce, în privirea sa contemplativă, în limpezimea inimii sale și în setea de a fi cu Isus. Iată sfințenia lui Toma de Aquino.

Acest sfânt este un slujitor, un slujitor minunat: el dă exemplul slujirii celei mai importante care poate fi adusă lui Dumnezeu, după cea a Mariei, ca Născătoare de Dumnezeu. Maternitatea ei divină este unică, fiind în același timp o slujire. De aceea, Maria ne ajută să-l înțelegem pe sfântul Toma ca slujitor. Sfințenia lui Ioan ne face să o înțelegem pe cea a sfântului Toma, în timp ce slujirea Mariei ne ajută să o pătrundem pe cea a teologului. Teologul este un slujitor. Pentru sfântul Toma, slujitorul are trei calități, care sunt indicate în sfânta Scriptură: slujitorul este credincios, blând și sărac. Nu sunt oare acestea cele trei mari calități ale sfântului Toma ca slujitor?

Slujitorul este credincios: sfântul Toma are mare grijă să păstreze cuvântul lui Dumnezeu și să nu-l micșoreze. Se povestește că plângea de fiecare dată când, la rugăciunea de seară, se ajungea la acest verset: „Oamenii au micșorat adevărul”¹. Sfântul Toma nu poate suporta micșorarea adevărului și aceasta îl caracterizează ca teolog. Teologul trebuie să interpreteze cuvântul lui Dumnezeu, iată rolul său. Își pune întreaga inteligență, întreaga perspicacitate în slujba cuvântului lui Dumnezeu. Iar dacă este sceptic, poate ajunge să micșoreze cuvântul lui Dumnezeu. Așa se întâmplă astăzi, din nefericire: teologilor ce rămân în spațiul presupunerilor le este teamă de contemplație, le este teamă de măreția adevărului. Și atunci îl micșorează, vorbesc despre

¹ Ps 11,2 (Vulgată).

adevărul lui Dumnezeu după măsura inteligenței lor, după ce au înțeles ei din cuvântul lui Dumnezeu. Consideră că ceea ce au înțeles din cuvântul lui Dumnezeu egalează cuvântul însuși al lui Dumnezeu. Este o greșeală teribilă, deoarece cuvântul lui Dumnezeu e infinit mai mult decât ceea ce înțelegem noi din el. Sfântul Toma e slujitor al cuvântului lui Dumnezeu, având în minte ceea ce se spune despre Maria: că ea păstrează cuvântul lui Dumnezeu², atât pe cel pe care îl înțelege cât și pe cel pe care nu îl înțelege. Slujitorul credincios e credincios nu numai față de ceea ce înțelege, ci și față de ceea ce îl depășește complet. Teologul este păzitor al cuvântului lui Dumnezeu, al celui pe care îl înțelege, ca și al celui pe care nu îl înțelege. Dacă reducem cuvântul lui Dumnezeu la ceea ce cunoaștem din el, la ceea ce înțelegem, eliminăm taina. Și, eliminând taina, trădăm cuvântul lui Dumnezeu: în loc să fim slujitori, suntem trădători. Iată de ce sfântul Toma este atât de important pentru noi astăzi, căci ne arată că teologul e slujitor și nu stăpân. Ni se spune în Evanghelie: „Nu aveți decât un singur învățător, Cristos”³. Teologul este în slujba cuvântului lui Dumnezeu și rămâne un slujitor credincios în măsura în care consideră mereu cuvântul lui Dumnezeu dincolo de ceea ce înțelege și poate să înțeleagă. Acesta este slujitorul credincios și credincioșia sa înseamnă să recunoască faptul că este mereu raportat la ceva mai mare decât el, la ceva ce-l depășește.

² Lc 2,19. Cf. Mt 13,23; Mc 4,20; Lc 8,15; Lc 8,21.

³ Mt 23,10.

Slujitorul e blând: blândețea slujitorului... E foarte greu să fii blând atunci când cauți adevărul și unui slujitor nu-i este deloc la îndemână să fie blând. Trebuie să aibă o inimă curată, deoarece trebuie să înțeleagă că este stăpânit de adevăr și nu el este stăpân peste adevăr. Când suntem stăpâniți de adevăr, luăm aminte la toate încercările celor ce caută adevărul. Dimpotrivă, când credem că deținem adevărul, devenim duri și partizani. Nu există un om mai dur decât cel care este partizan – „toți ceilalți sunt niște proști“. Adevăratul slujitor e blând. Probabil că nu e cu putință să fii un adevărat slujitor decât în Biserică – pentru că în politică devii foarte repede partizan. Iar adevăratul slujitor e blând pentru că e în slujba adevărului, în slujba binelui Bisericii, așadar, în slujba lui Cristos, pentru că binele Bisericii este Cristos, prezent în inimile sfinților. Sfântul Toma e un slujitor blând. Aceasta nu înseamnă că nu are afirmații ferme – cel care caută adevărul are uneori afirmații foarte clare –, dar este blând, pentru că știe că nu posedă adevărul; îi respectă, așadar, pe toți cei care caută acest adevăr. „Toți cei care caută adevărul sunt prietenii mei“: iată ce face sfântul Toma. Nu e dur cu cei care bâjbâie încă pe drumul căutării lor de adevăr. Dar, să fii blând atunci când cauți adevărul, să-i respecti pe cei care nu merg la fel de departe, pe cei care se clatină, pe cei care amestecă lucrurile pentru că nu pot face clar anumite distincții, ceea ce-i împiedică să înainteze, este unul dintre lucrurile cele mai dificile.

Slujitorul sărac: slujitorul este în slujba căutării adevărului, nu îl deține, așa că nu face din această căutare

propria sa lucrare, dându-i la o parte pe ceilalți, pretinzând că este singurul în stare să caute adevărul. Și aici este foarte important să-l înțelegem pe sfântul Toma, slujitorul sărac al adevărului, care considera că lucrarea lui nu e nimic față de taina lui Dumnezeu.

Această calitate a celui care e slujitorul adevărului poate fi pusă în paralel cu taina Mariei, slujitoarea prin excelență; acestea sunt cele două mari slujiri aduse Bisericii: cea a Maicii, care dă trup lui Cristos, care dă trup Cuvântului, și cea a teologului, care este pe deplin slujitor al adevărului. Cele două slujiri implică contemplația, nu se pot separa de aceasta. Iată de ce teologul poate fi credincios, blând și sărac. Fără contemplație, ar fi dur și partizan, nu ar mai fi credincios, ar reduce totul la trăirile sale ca teolog, ar proiecta aceste trăiri asupra tainei și astfel ar greși, ar face propria sa lucrare. Trebuie să-l iubim pe sfântul Toma pentru că este cu adevărat slujitorul adevărului.

Cele două slujiri ultime sunt, așadar, cea a Mariei, ca Maică a lui Dumnezeu, și, complementară acesteia, slujirea teologului. Teologul încearcă să arate că învățătura lui Cristos și a tuturor profeților este o învățătură ce conduce la adevăr: „După ce Dumnezeu, odinioară, în multe rânduri și în multe chipuri, a vorbit părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă, ne-a grăit nouă prin Fiul, pe care l-a pus moștenitor a toate și prin care a făcut și veacurile”⁴. Trebuie să punem totul în slujba

⁴ Evr 1,1-2.

acestui adevăr, să-i consacram propria noastră inteligență. Trebuie să fim plini de atenție în această slujire a adevărului și să ne dăruim cât mai mult cu putință slujirii acestui adevăr care este Cristos. De aceea, este atât de înălțător să slujești în Biserică prin căutarea adevărului. Iar această slujire nu poate fi trăită decât alături de Maria – iată cele două slujiri de seamă ale Bisericii. Altfel, nu înțelegem locul pe care îl ocupă Toma de Aquino în Biserică. Maria trece înaintea lui, desigur, dar Toma de Aquino are un loc deosebit printre slujitori, căci este *teologul*. Teologul știe să-și ofere inteligența lui Isus, lui Dumnezeu. Și, cum inteligența cunoaște forme diferite, trebuie să-l lăsăm să le ofere, pentru ca totul să-i fie dăruit lui Dumnezeu.

Sfințenia și slujirea sunt, așadar, cele două aspecte pe care nu trebuie să le uităm niciodată atunci când e vorba de Toma de Aquino. Sfințenia sa e pur interioară; nu o putem descoperi decât dacă îi suntem prieteni: numai atunci sfântul Toma își dezvăluie secretele, căci secretele se spun între prieteni. Slujitorul, toată lumea îl poate înțelege... Dar nu îl putem înțelege cu adevărat pe sfântul Toma ca slujitor decât atunci când îl privim în sfințenia sa, deoarece slujirea teologului nu se poate înțelege în afara sfințeniei. Nu poți să fii un adevărat slujitor dacă nu ești sfânt, adică prieten al lui Cristos. Și, cum teologia este slujirea cea mai de seamă, mai importantă chiar decât slujirea celor săraci – ceea ce scandalizează adesea –, teologului i se cere să fie un apropiat al lui Cristos. Slujirea

celor săraci trebuie învăluită într-o slujire și mai mare încă, cea a adevărului. Oare nu aceasta e slujirea de care Biserica are cea mai mare nevoie astăzi? Dumnezeu ne cere fiecăruia să slujim într-un fel sau altul și trebuie s-o facem în ascultare. Să slujești prin căutarea adevărului presupune să înțelegi că slujirea Mariei, ca Maică a lui Dumnezeu, depășește celelalte slujiri, toate acestea fiind împlinite în Biserică în lumina slujirii ei. Maria însăși, *sedes sapientiae*, e Maica teologului și, tot Maria, *sedes sapientiae*, e Maica slujitorului celor săraci. Aceste două slujiri, cea a sărmanilor și cea a adevărului, sunt ultime și nu trebuie să se excludă una pe alta în Biserică. Dacă dorim să fim cu adevărat slujitori ai celor sărmani, trebuie să fim slujitori ai adevărului și, invers, dacă vrem să fim slujitori ai adevărului, trebuie să fim slujitori ai celor săraci. Oare nu acesta e lucrul pe care sfântul Ioan l-a înțeles de la Maria? Iar sfântul Toma, „slujitor calificat” al adevărului, nu a exclus niciodată slujirea sărmanilor.

Toți sfinții sunt slujitori. Cel care nu slujește nu e sfânt, pentru că vocația creștină implică slujirea. Un slujitor al zilelor noastre trebuie să fie un slujitor calificat, însă nu asemenea celui care face o anumită lucrare, ci precum celui care se dăruiește cu totul lui Cristos și care acceptă să împlinească această slujire. Să accepți să studiezi *Suma teologică* a sfântului Toma și, pe urmele lui, să încerci să-ți dăruiești inteligența lui Dumnezeu, e o slujire pe care Domnul ne-o cere în ascultare față de Biserică. Ești slujitor numai în ascultare. Și astfel sunt păstrate sărăcia, blândețea și fidelitatea.

E important să îl privim pe sfântul Toma ca slujitor al Bisericii, pentru că a fost cu toată ființa lui un astfel de slujitor. Sfințenia, încă o dată, e un secret. Dacă îl privim pe sfântul Toma din perspectiva istoriei, nu-l înțelegem. Toma de Aquino este un sfânt și acest sfânt e în același timp un mare slujitor al Bisericii, într-o slujire anevoioasă, căreia i-a dedicat întreaga sa viață. Sfântul Toma a fost slujitor toată viața sa. Un slujitor, spre deosebire de cel ce rătăcește de la un lucru la altul, ca un amator, nu-și alege slujirea; ochii săi sunt totdeauna îndreptați către stăpânul său⁵, care-i spune ce trebuie să facă. Refuzul slujirii, în favoarea unei nestatornicii permanente, nu este oare una dintre marile tentații ale zilelor noastre? Slujitorul, dimpotrivă, știe și primește sarcina pe care trebuie să o îndeplinească, o acceptă în întregime și face totul pentru a o duce la bun sfârșit, cu cea mai mare seriozitate. Își îndeplinește însă această slujire cu suflet de copil, așadar, în iubire. Dacă o astfel de atitudine ar elimina slujirea, spiritul copilăriei evanghelice ar fi confundat cu infantilismul. Poți rămâne toată viața un copil din punct de vedere psihologic, însă unei astfel de persoane nu i se poate încredința nimic, nici o responsabilitate. Ceea ce ni se cere este să fim slujitori cărora li se dă o sarcină de îndeplinit; să fim slujitori cu suflet de copil, fapt ce ne permite să înțelegem că ceea ce facem, lucrarea noastră, nu este propria noastră finalitate. „Mi-e sete“⁶: strigătul de sete ne arată că finalitatea noastră e

⁵ Ps 123,1-2.

⁶ In 19,28.

să fim prietenii lui Isus. Prietenul e cel care contemplă și iubește. Însă adevăratul prieten rămâne un slujitor, iar slujirea implică un efort și o sarcină de îndeplinit. E minunat să vedem aceste calități la sfântul Toma, căci el e foarte lucid în slujirea sa; știe ce trebuie să facă pentru Biserică: să fie teolog, un teolog care merge cât mai departe cu putință în înțelegerea cuvântului lui Dumnezeu. Misiunea sfântului Toma nu era să fie filozof, căci, pentru el, Filozoful este Aristotel. Aici vedem geniul său, perspicacitatea inteligenței sale: în alegerea lui Aristotel ca maestru într-ale filozofiei. Sfântul Toma vorbea unei creștinătăți care avea nevoie de o teologie. Pentru noi, situația este diferită, căci suntem după Conciliile din Trento și Vatican II. Originalitatea acestuia din urmă constă în exprimarea cerinței unei deschideri către lume. Deschiderea către lume cere să înțelegem ce este omul, pentru a-i dăruí lumina, adevărul. Deschiderea spre lume e o exigență filozofică, pe care ne-o cere Dumnezeu. Dacă nu avem această capacitate, această „competență filozofică“, ne lăsăm antrenați de omul de azi și astfel omul nu se mai sfințește. Filozofiile de azi nu mai caută adevărul, dar sunt seducătoare, devenind ideologii. Trebuie, așadar, să căutăm adevărul cu orice preț, tocmai pentru a nu ne lăsa seduși. Nu este vorba să repetăm sistematic și cuvânt cu cuvânt ce spune sfântul Toma, așa cum a făcut scolastica decadentă, ci să ne întoarcem la izvoarele gândirii sale. Trebuie să înțelegem că Toma de Aquino e un teolog, adică un prieten al lui Cristos și un slujitor care-și însușește gândirea lui Aristotel, pentru a descoperi cu mai multă acuitate adevărul filozofic. Noi

venim după Hegel, marele geniu filozofic al modernității, și după Luther. Nu-i putem răspunde lui Hegel făcând teologie. Luther, ca și Hegel, ne cer să revenim la filozofie; este o exigență radicală, pentru că ei realizează o nouă sinteză, o nouă viziune teologică, care este falsă. Pentru a putea salva omul modern, trebuie, așadar, să scoatem la lumină eroarea lor fundamentală. Îl salvăm prin inima sa, dar nu e suficient, căci inteligența îi este indusă în eroare și acceptă astfel orice otravă care i se oferă. Omul de astăzi nu are adăpost, fiind gata să se lase prins în mrejele oricărei seducții. Nu ar trebui oare să-i putem arăta diferența dintre seducție și atracția iubirii, dintre adevăr, bine și frumos? Și aceste lucruri trebuie arătate concret în viața omului. Nu devii sfânt printr-o seducție, ci prin atracția iubirii și prin căutarea adevărului. Așadar, e foarte important să-l înțelegem pe Toma de Aquino. Nu-l putem imita, Dumnezeu nu ne cere asta; dar nu trebuie oare să înțelegem că este un sfânt și că, pe urmele lui, ni se cere și nouă să fim sfinți care au un sens profund al adevărului și un sens al slujirii pe care Biserica ne-o cere astăzi?

În fața lui Pilat care îl întreabă: *Ești tu împărat?* Isus răspunde: *Tu zici că eu sunt împărat. Eu spre aceasta m-am născut și pentru aceasta am venit în lume, ca să dau mărturie pentru adevăr; oricine este din adevăr ascultă glasul meu*⁷.

Întreaga viață pământească a lui Cristos a fost o mărturie pentru adevăr. A venit să ne dezvăluie iubirea Tatălui său, iubirea pe care Tatăl o are pentru El și pentru noi, pentru că adevărul ultim pe care numai Fiul, cel care îl cunoaște pe Tatăl, ni-l putea face cunoscut e că *Dumnezeu este Iubire*.

Despre acest adevăr Isus dă mărturie într-un mod intim la Betleem, la Nazaret, pentru Maria și Iosif; în mod public, de-a lungul vieții apostolice, prin predicile sale și, în mod ultim, prin moartea sa.

Toți creștinii, pe urmele lui Isus, trebuie să fie mărturisitori ai aceluiași adevăr. Însă mărturia lor se realizează în feluri foarte diferite: uneori, ca cea a lui Isus din Nazaret, într-un mod ascuns – în interiorul unei familii,

⁷ In 18,37.

părinții creștini trebuie să fie mărturisitori ai adevărului dumnezeiesc față de copiii lor –, alteleori, într-o manieră ultimă, trăind martiriul lui Isus – printre aceștia, să nu-i uităm pe pruncii nevinovați, cei care au dat mărturie nu prin cuvânt, ci prin moartea lor. Iar alții sunt mărturisitori ai acestei taine de Iubire prin munca lor apostolică, prin predicarea și învățăturile lor.

I

SFÂNTUL TOMA,
MĂRTURISITOR AL LUI CRISTOS
PRIN VIAȚA SA ÎNCHINATĂ ADEVĂRULUI

Între apostolii lui Cristos și mai ales între Învățătorii adevărului, fratele Toma de Aquino ocupă un loc de cinste. Întreaga sa viață a fost consacrată unei căutări asidue a adevărului. La Monte Cassino, afirmă Guillermo de Tocco, „îl vedeam condus de un instinct divin, căutând într-un mod surprinzător să-l cunoască pe Dumnezeu, cel pe care nu-l cunoștea”⁸. „Nu vorbea mult: începuse deja, în tăcere, să mediteze în sine.” Când familia sa, cuprinsă de mânie la aflarea veștii intrării sale în Ordinul Fraților Predicatori, îl întemniță, se spune că „Dumnezeu, în milostivirea sa, l-a luminat într-atât cu razele unei inteligențe spirituale, încât a reușit să citească Biblia în întregime, în acest răstimp”⁹. Tânăr student al lui Albert cel Mare, la Köln, ni se spune că „ascundea în tăcere, sub vălul unei uimitoare simplități, tot ce îl învăța Maestrul și ce îi inspira Dumnezeu, în milostivirea sa, astfel că frații săi au început să-l strige «Boul mut»”¹⁰. „Înainta astfel, în tăcere, fără ca oamenii să aibă vreo idee despre drumul pe care-l parcurgea, până când Maestrul Albert a început să comenteze *Numele divine*, cartea fericitului Dionisie. Tânărul asculta lecția mai atent ca oricând. Un student,

⁸ Guillermo de Tocco, *Saint Thomas d'Aquin, sa vie*, tradusă de R. P. Pègues și M. Manquart, Paris 1925, p. 29.

⁹ *Op. cit.*, p. 35-36.

¹⁰ *Op. cit.*, p. 42.

care nu cunoștea forța inteligenței ce se ascundea în el, se oferi, din compasiune, să-i repete lecția. Toma, în umilinta sa profundă, acceptă, mulțumindu-i. Colegul își începu repetiția, însă greși. Fratele Toma, primind de la Dumnezeu dezlegare să vorbească, reluă lecția clar și, în cursul repetiției, adăugă o mulțime de lucruri pe care Maestrul nu le spusese¹¹.

Dintre toate trăsăturile vieții sale, cele mai pomenite de martorii procesului de canonizare au fost tenacitatea muncii și capacitatea extraordinară de concentrare, de contemplație. „Doctorul nostru, notează Guillermo de Tocco, era de asemenea un minunat contemplativ, preocupat de cele cerești: cea mai mare parte a ființei sale era străină de cele sensibile, într-atât întreaga sa persoană tânjea după cele cerești, încât îți venea să-l crezi mai mult acolo unde aspira sufletul său, decât unde-i era trupul“.

„Era uluitor să vezi felul în care acest om se sluzea de simțuri și se purta față de cele sensibile, la masă sau în tovărășia altor persoane, oricât de nobile ar fi fost acestea. În astfel de situații, oamenii sunt de obicei distrați, el, însă, se înălța într-o clipă spre lucrurile cerești, de parcă nu ar fi fost acolo unde i se găsea trupul, ci acolo unde sufletul său dorea să fie...“¹²

Guillermo de Tocco povestește întâmplarea fratelui Toma la masa regelui Franței, sfântul Ludovic. Întâlnirea acestor doi sfinți atât de mari este uimitoare. În fața

¹¹ *Op. cit.*, p. 42-43.

¹² *Op. cit.*, p.104.

invitației regelui, fratele Toma se scuză la început, pretextând că are mult de lucru. Dar, la ordinul expres al regelui și al superiorului, acceptă: „Din cauza ordinului formulat de rege și de superior, părăsi studiul și veni la rege, însă cu mintea prinsă de subiectul de care se ocupa în chilia sa. În timpul ospățului, se afla aproape de rege. Deodată, având o inspirație asupra unui adevăr de credință, lovi cu pumnul în masă și spuse: „Acum s-a terminat cu erezia maniheilor!“ „Maestre, îi spuse superiorul atingându-l, ai grijă, ești la masa regelui Franței.“ Spunând acestea, îl trase cu putere de mantie, pentru a-l face să se întoarcă de unde era plecat cu gândul. Toma, revenind la realitatea sensibilă, se înclină spre rege și îi ceru iertare pentru această distragere. Regele, în admirație și edificat, chemă un secretar și ceru să se scrie în prezența sa tot ce păstra Maestrul în adâncul sufletului său¹³.

O viață închinată numai căutării adevărului și contemplării lui Dumnezeu și a tainelor sale dă mărturie în chip minunat despre *Absolutul Adevărului*, cu atât mai mult cu cât vine din partea cuiva care a ales, în mod deliberat și în ciuda tuturor vicisitudinilor, această cale. Știm cât de mult și-a dorit fratele Toma să intre în Ordinul Sfântului Dominic pentru a se dedica cu toată generozitatea contemplării adevărului, căutării lui Dumnezeu și a lui Cristos. Se poate spune că cea dintâi dorință a sa, cea care îi orientează întreaga viață – dorința de a-l cunoaște pe Dumnezeu – este legată, concretizată de această alegere: să-l urmeze pe Cristos ca un cerșetor, ca un sărac,

¹³ *Op. cit.*, p.105.

cu gândul că aceasta era calea cea mai eficace de a-l găsi pe Dumnezeu și de a-l cunoaște. Căutarea contemplativă a lui Dumnezeu aduce în viața fratelui Toma o slujire dezinteresată, precum și o mare umilință și blândețe. Acest om atât de inteligent, genial, e foarte blând în disputele cu cei care nu gândesc ca el, pentru că e ucenicul celui care e „blând și smerit cu inima”¹⁴. De-a lungul vieții sale, care a fost o muncă neîncetată, el ne apare ca acel slujitor al lui Cristos, credincios și blând, ca acel slujitor sărac și smerit. Este cu adevărat modelul *teologului*, care pune în întregime puterile minții și inimii sale în slujba credinței în cuvântul lui Dumnezeu, în slujba credinței în misterul lui Cristos. Ultimele cuvinte pe care i le adresează, înainte de a muri, lui Isus, prezent sub chipul Euharistiei, sunt semnificative: „Te primesc, preț al mântuirii sufletului meu; te primesc, viatic al peregrinării mele, din iubire pentru tine am cercetat, vegheat, trudit, predicat și învățat: nu am spus niciodată nimic împotriva ta, dar de voi fi spus ceva din ignoranță, n-am să rămân ferecat întru aceasta; iar de am spus ceva greșit, las totul spre îndreptare Bisericii romane”¹⁵.

Ca un ecou al celor afirmate de contemporanii săi, Guillermo de Tocco nu ezită să-l compare pe fratele Toma cu Moise, slujitorul lui Dumnezeu. „Putem spune de asemenea, într-un mod profund și ca într-o imagine, că a fost precum Moise... Lui Moise, Domnul îi vorbea din tufiș, sub chipul unei flăcări arzătoare...”

¹⁴ Mt 11,29.

¹⁵ *Op. cit.* Cf. *Depoziției celui de-al 18-lea martor*, p. 289.

„Toma e învățat, de parcă Dumnezeu însuși i-ar fi vorbit; trimis la frații săi, însoțit de semne și minuni, e ales conducător al poporului...”

„Precum Moise sub îndoitul stâlp de nor și de foc, Toma i-a scos pe cei credincioși din întunericul Egiptului, prin îndoita cunoaștere cu care era împodobit...”

„El e Moise, care din stânca Sfintei Scripturi, greu de înțeles, face să izvorască din belșug, prin rugăciunea sa smerită, apele dumnezeieștii Înțelepciuni.”

„El e Moise care urcă muntele contemplației dumnezeiești, nu fără ca degetul lui Dumnezeu, asemenea unui stilet, să scrie în sufletul său, sub chipul celor două table ale Legii, cunoașterea celei mai înalte contemplații a celor dumnezeiești, conținute în cele două Testamente.”

„Ca și Moise, al cărui chip devenea, atunci când se întâlnea cu Dumnezeu, așa de strălucitor încât fiii lui Israel se vedeau siliți să-și acopere fețele pentru a-l privi, tot așa este acest Toma pe care Dumnezeu l-a pus spre pildă pentru toți: pentru a-l contempla, mulți rămân astăzi cu fața acoperită, privirile minții lor cuprinse de o oarbă gelozie sau de întunericul neștiinței neputând atinge chipul inteligenței acestui Învățător.”

„Un nou Moise, el vorbește față către față cu Domnul: a înțeles atât de limpede tainele divine pe care Dumnezeu i le-a arătat, de parcă ar fi văzut dezvăluindu-se în Sfintele Scripturi chipul ascuns al lui Dumnezeu.”

„Numeroasele sale extaze ne fac să credem că a avut parte de o arătare a tainelor dumnezeiești care depășește înțelegerea omenească și care îi cuprindea întreg spiritul.“

„Măreția lucrurilor extraordinare pe care i-a fost dat să le vadă l-a făcut să nu pună mare preț pe ceea ce studiasse și scrisese; vedem aceasta mai ales la sfârșitul vieții, când, uluit în fața imensității revelației cu care fusese dăruit, a încetat să mai scrie...”¹⁶

Dacă în Vechiul Testament Moise este prin excelență slujitorul lui Dumnezeu, pentru că îi dă poporului lui Israel Legea, Decalogul, în Legea cea Nouă, teologul care pune în slujirea aceleiași Înțelepciuni dumnezeiești toate resursele inteligenței sale omenești merită numele de slujitor al lui Cristos, după „Slujitoarea” care a dat trup Înțelepciunii dumnezeiești. Căci Legea cea Nouă, fiind o Lege a Iubirii, slujitorul acestei legi e cel care apără drepturile absolute ale Iubirii și care arată și toate exigențele ei. Iată rolul propriu al teologului, al Învățătorului.

¹⁶ *Op. cit.*, p. 51-52.

II

SFÂNTUL TOMA,
MĂRTURISITOR AL LUI CRISTOS
PRIN DOCTRINA SA

Pentru că fratele Toma este mărturisitor al lui Cristos ca și Învățător, nu este de ajuns să ne referim doar la dispozițiile interioare ce i-au permis să dea această mărturie – viața sa de creștin, cu totul închinată căutării și contemplării adevărului –, ci trebuie să avem în vedere și opera sa de Învățător. Astfel, vom înțelege felul minunat în care acest slujitor a folosit cei cinci talanți dăruți lui de Dumnezeu.

Opera sfântului Toma își găsește „sinteza” ultimă în *Suma teologică*; la aceasta ne vom referi în principal, fără însă a o izola de comentariile scripturale, mai ales de cel la Evanghelia după sfântul Ioan, de care nu poate fi despărțită.

Suma teologică ni se prezintă asemenea unui „tot” organic extraordinar de ordonat; este o operă de înțelepciune, în care fiecare parte se armonizează perfect cu ansamblul: „e propriu înțeleptului să ordoneze”, recunoaște fratele Toma, pe urmele Filozofului. *Suma* e o mare operă arhitectonică, frumoasă în armonia sa, profundă și bogată în intensitatea luminilor ce ni le oferă asupra tainelor dumnezeiești.

În prima parte, sfântul Toma se apleacă asupra misterului lui Dumnezeu considerat în el însuși, manierele în care există și viețuiește, viața sa personală de cunoaștere și iubire, viața sa de Tată, Fiu și Duh Sfânt.

În continuare, el privește misterul lui Dumnezeu în lucrarea sa de Creator, cel care realizează ca artist și ca părinte universul îngerilor și al oamenilor.

Sfântul Toma privește pe rând fiecare din aceste două lumi. Dar, pentru că scrie această teologie pentru oameni – îngerilor nu le este de trebuință –, cea de-a doua parte a *Sumei* se referă la întoarcerea omului spre Dumnezeu, la felul în care imaginea trebuie să-și regăsească modelul, izvorul, finalitatea sa ultimă¹⁷: Dumnezeu. Pentru sfântul Toma morala este desăvârșirea omenească și dumnezeiască a omului ce împlinește poruncile lui Dumnezeu. Este într-adevăr întoarcerea fiului la casa Tatălui și îndeplinirea îndatoririi cerute slujitorului.

Însă această întoarcere este în realitate întoarcerea „fiului rătăcitor“ la casa Tatălui, căci omul a păcătuit și, de la Adam, întreaga rasă omenească s-a născut în păcat. De aceea, în al treilea rând – în *tertia pars* –, sfântul Toma se apleacă asupra tainei Mântuitorului, Răscumpărătorului care readuce oaia pierdută în staul. În final, sfântul Toma scrutează misterul slavei și al sacramentelor. Acest ultim tratat a rămas însă neterminat.

¹⁷ Descoperim finalitatea unei realități căutând să cunoaștem pentru ce există, trăiește și se mișcă. Finalitatea este, așadar, diferită la nivelul activității umane (artistice, morale și politice), la cel al realității fizice și vii, al ființei considerate ca ființă, la cel al persoanei. Finalitatea ultimă a unei realități, care, într-o cunoaștere de înțelepciune, este Dumnezeu, se deosebește de finalitatea imediată a acesteia, care privește numai un aspect particular. (N. trad.)

În această sinteză teologică, întâietatea *Necesarului* este pusă în evidență: Dumnezeu singur este Ființa necesară, iar Sfânta Treime e singura viață necesară. Am fi tentați să spunem că, în această lumină teologică, Cristos ne apare oarecum contingent, pentru că, de fapt, Dumnezeu ar fi putut să nu împlinească această taină de Iubire. În astfel de condiții, ar putea apărea ca un fel de dualitate în mărturia fratelui Toma: pe de o parte, mărturia sfântului, slujitorul credincios al lui Cristos și, pe de altă parte, cea a teologului și a Învățătorului, mărturie dată, în primul rând, asupra adevărului absolut, asupra transcendenței lui Dumnezeu. Toma de Aquino, Doctorul angelic, ar fi astfel Învățătorul misterului lui Dumnezeu, considerat mai înainte de toate în necesitatea Ființei și Vieții sale. Nu ar fi, așadar, Învățătorul tainei lui Cristos. Iată de ce trebuie să deosebim întotdeauna teologia sfântului Toma, teocentrică, de cea a altor teologi, cristocentrică...

Înțelegem cum o viziune pripită și destul de materialistă asupra operei sfântului Toma poate să-i conducă pe unii la astfel de afirmații. Însă, un studiu aprofundat al învățăturii fratelui Toma ne arată că, fiind Învățător al *tainei lui Dumnezeu*, acest fapt nu îl împiedică nici pe departe să fie Învățător al misterului lui Cristos, ba, dimpotrivă. Adevăratul Învățător al lui Cristos, Mântuitorul nostru, nu poate fi decât cel care l-a contemplat îndelungă vreme pe Dumnezeu în taina personală a Tatălui, Cuvântului și Duhului Sfânt, căci Cristos este Dumnezeu. Înainte de a fi om, este Dumnezeu.

„Eu sunt mai înainte să fi fost Abraham”¹⁸. Cu toate acestea, este evident că nu putem pătrunde deplin în taina lui Dumnezeu decât numai prin taina lui Cristos. Sfântul Toma a înțeles aceasta cu o acuitate deosebită. Taina lui Cristos stă în centrul tuturor reflecțiilor sale teologice.

Comentând pasajul din Epistola către Coloseni, în care sfântul Paul afirmă: „în Cristos sunt ascunse toate comorile de înțelepciune și de cunoaștere”¹⁹, sfântul Toma își pune întrebarea: „Inteligența e oare satisfăcută prin cunoașterea lui Cristos?” Și răspunde: „Da, pentru că în El sunt toate comorile. Dumnezeu cunoaște toate lucrurile și această cunoaștere e asemănată unei comori: *Infinitus enim est thesaurus hominibus*”²⁰.

Calitatea proprie comorii este de a strânge laolaltă mai multe bogății. Când bogățiile sunt risipite, nu se mai vorbește de o comoară. Pentru a avea o comoară, bogățiile trebuie să fie strânse laolaltă. Și aceasta se întâmplă în taina lui Cristos: „Înțelepciunea dumnezeiască și toate comorile dumnezeiești se găsesc în Cristos”. Înțelepciunea este cunoașterea celor dumnezeiești, în vreme ce știința este cunoașterea celor create. Or, în privința lui Dumnezeu, tot ce poate fi cunoscut și aparține înțelepciunii, Dumnezeu cunoaște din belșug în El însuși, în întregime. Tot așa, tot ce poate fi cunoscut în privința celor create, Dumnezeu cunoaște în El însuși într-un mod eminent. Tot ce este în

¹⁸ In 8, 58.

¹⁹ Col 2,3.

²⁰ Înț 7,14.

înțelepciunea lui Dumnezeu se află în *Cuvântul său unic*, pentru că Dumnezeu cunoaște totul printr-un singur act de inteligență...“ De aceea, în Cuvânt se găsesc toate comorile înțelepciunii și ale științei, chiar dacă ascunse nouă, căci ochii noștri nu sunt limpezi, ci încețoșați (joc de cuvinte al sfântului Toma: *limpidus, lippus*). *Adhuc modicum lumen in vobis est*²¹.

În Cuvântul Întrupat, aceste comori sunt de două ori ascunse pentru noi: deoarece nu atingem Cuvântul decât prin creaturile sale și deoarece Cuvântul se ascunde sub vălul firii omenești. De aceea, trebuie să ne dăm toată silința să descoperim aceste comori în Cristos, „așa cum, atunci când știm că cineva are o lumânare acoperită, nu căutăm lumina în altă parte, ci dorim ca cel care o are să o dezvăluie. De aceea, înțelepciunea nu trebuie căutată decât în Cristos. *Non estimavi me aliquid scire, nisi Christum Jesum*: « Căci am judecat să nu știu între voi nimic altceva, decât pe Isus Cristos, și pe acesta răstignit »²². « Când El se va arăta, noi vom fi asemenea lui »²³, adică, vom avea cunoștință de tot. La fel, cel care ar avea o carte în care s-ar afla toată știința, nu ar încerca decât să cunoască această carte. Tot așa, nici noi nu trebuie să căutăm mai departe de Cristos“²⁴.

²¹ In 12, 35. Cf. *Super ep. ad Col. lec.*, 2, nr. 81-82.

²² 1 Cor 2,2.

²³ 1 In 3,2.

²⁴ *Super ep. ad Col. lec.*, 2, nr. 82. Să privim mai atent cele două exemple de care se slujește sfântul Toma pentru a ne face să înțelegem felul în care Cristos este, de fapt, comoara

Tratatul despre Cristos este al treilea în ordinea internă a *Sumei*, pentru a „termina“, a „desăvârși“ întreaga cercetare teologică – așa cum remarcă sfântul Toma: “Pentru împlinirea întregii economii a teologiei, e necesar să ne referim la Mântuitorul”²⁵ –, deoarece în cadrul *Sumei*, sfântul Toma manifestă o exigență de ordin didactic și științific. Trebuie, așadar, înaintat de la ce este mai simplu spre ce este mai complex. Nu putem avea o privire științifică asupra misterului lui Cristos, decât dacă ne referim mai întâi la taina lui Dumnezeu în unitatea și Trinitatea sa, în acțiunea sa creatoare, apoi la taina omului în natura sa, în destinul său propriu și în starea sa de păcătos. Într-adevăr, misterul lui Cristos nu poate fi studiat științific decât în funcție de aceste două mari mistere: cel al lui Dumnezeu, al Cuvântului, și cel al omului, al omului păcătos – taina Mântuirii e legată de taina păcatului. Misterul lui Cristos nu e oare tocmai cel al legământului, al unității dintre Dumnezeu și om într-o singură persoană, al celui care e Fiul unic al Tatălui și fiul Mariei? Misterul lui Cristos este în același timp misterul Noului Legământ în Sângele său, o taină a ispășirii, a răscumpărării.

noastră: ia ca exemplu lumânarea și cartea; iată cele două unelte de lucru, cele mai familiare și esențiale în viața sa de teolog. Nu sunt obiecte de lux, un surplus de care să te poți foarte bine lipsi, căci țin de cele necesare din punct de vedere practic. Ne sugerează prin aceasta cât de mult este Cristos pentru noi „lumină” și „carte a vieții”. Acestea sunt cele necesare pe care Dumnezeu le-a vrut pentru noi.

²⁵ *Suma Teologică*, Prologul la *Tertia Pars*.

Ca un teolog ce are exigența rigorii științifice, respectând ordinea inteligibilității, fratele Toma tratează despre taina lui Cristos în al treilea rând; nu putea proceda altfel, cel puțin dacă avea intenția ca „*doctrina sacra*” să capete un statut științific.

Însă nu e nici o opoziție față de *atitudinea sa practică* de slujitor al lui Cristos, căruia i-a închinat întreaga sa viață și, în mod special, întreaga sa inteligență. Căci fratele Toma știe – ne-o spune în mod explicit – că ordinea doctrinei nu e ordinea genetică a gândirii noastre, nici ordinea împlinirii vieții noastre. Acest lucru e deja adevărat în ordinea naturii și încă și mai profund adevărat în ceea ce privește starea supranaturală a celui care e „*viator*”, adică încă pe drum. Fratele Toma nu se lasă sedus de ordinea atât de minunată a înțelepciunii științifice când este vorba de viața sa profundă trăită cu Isus răstignit, cu Euharistia; tot așa, atunci când are de împlinit lucrarea sa de Învățător, este suficient de puternic în inteligența sa pentru a nu se lăsa prins de exigențele practice ale vieții imediate. Astfel, el distinge foarte clar înțelepciunea teologică dobândită de cea inspirată, care e un dar al Duhului Sfânt. Fratele Toma recunoaște că între aceste două înțelepciuni există o ordine. Și, pentru a înțelege această ordine, nu trebuie să uităm niciodată marele principiu al armoniei vieții noastre omenești și creștine²⁶ pe care el însuși ni-l spune: realitățile inferioare este mai bine să le cunoaștem decât să le iubim, altfel inima noastră

²⁶ Cf. *Suma teologică*, II-II, qu. 23, art. 6, ad primum; I, qu. 108, art. 6, ad 3; qu. 27, art. 3; I, qu. 82, art. 3.

s-ar înjosi; dimpotrivă, realitățile ce ne sunt superioare ne este mai de folos să le iubim decât numai să le cunoaștem cu rigoare și exactitate, căci iubirea, în acest caz, poate merge mai departe. Printr-o cunoaștere afectivă cunoaștem mai bine ceea ce ne depășește decât printr-o cunoaștere științifică, datorită conaturalității ce se stabilește astfel între noi și realitatea superioară. Experiența Darului Înțelepciunii ne unește mai mult cu taina lui Dumnezeu și a lui Cristos decât cunoașterea științifică a teologului.

De aceea, dacă pentru teologul care face o operă de cercetare, scrutarea tainelor lui Cristos o presupune pe cea a lui Dumnezeu și a omului, pentru fiul lui Dumnezeu, condus de Duhul Sfânt, credința vie ce-l unește cu taina lui Cristos are *întâietate*. Isus ne este dat de Tatăl pentru a ne conduce la el, pentru a ne face să trăim viața intimă a lui Dumnezeu. Tot Isus ne învață să cunoaștem omul în adevărata sa măreție și ne permite să-l iubim.

Sfântul Toma, ca orice sfânt, trăiește din Cristos și, în El, rămâne în Dumnezeu – la Tatăl – și iubește oamenii, mădulare ale Trupului mistic. Dar, spre deosebire de alți sfinți care trăiesc această intimitate cu Cristos în ascunsul inimii lor, Toma de Aquino primește din partea lui Dumnezeu sarcina de a-i învăța pe ceilalți *Doctrina sacră*. În Biserica lui Cristos are de împlinit o misiune de Învățător, să arate cu cea mai mare rigoare și profunzime toate dimensiunile misterului lui Cristos, cel care este Calea, Adevărul și Viața, precum și să combată greșelile ce s-au făcut cu privire la această taină.

Putem spune că fratele Toma a pătruns atât de adânc în taina lui Dumnezeu datorită iubirii sale atât de personale și atât de puternice pentru Mântuitorul Cristos. Pentru El, a lăsat totul. S-a făcut „frate cerșetor“ pentru a-l urma, căci a înțeles că nu e decât o singură poartă prin care se intră în Împărăția Adevărului, Cristos răstignit. Fratele Toma a pătruns atât de adânc în taina omului datorită muncii sale și lecturii aprofundate a lui Aristotel, dar, mai ales, datorită acestei legături imediate și divine cu Isus. Chipul pruncului Isus alături de Mama sa i l-a dezvăluit pe Dumnezeu în toată simplitatea sa; chipul lui Cristos matur i-a arătat măreția omului: cel mai frumos dintre fiii oamenilor îi dezvăluie teologului adevărata noblețe a omului. Chipul lui Cristos răstignit i-a arătat gravitatea păcatului, monstruoșitatea sa, dar și intensitatea iubirii milostive; tăcerea Euharistiei l-a făcut să înțeleagă unitatea Iubirii dintre Cristos și mădularele sale, unitatea Bisericii.

Ar trebui acum să amintim pe scurt caracteristicile dominante ale cristologiei sfântului Toma, așa cum ni le prezintă *Suma*, pentru a înțelege mai bine profunzimea privirii Doctorului angelic în contemplația *Învățătorului* său. Urmând exemplul magistral al sfântului Ioan Evanghelistul, ne arată înainte de toate *Dumnezeirea lui Cristos*: cum trebuie să înțelegem taina „Cuvântului făcut trup“, taina Luminii care a venit să se sălășluiască în întuneric, taina Fiului Unuia Născut al Tatălui, care s-a făcut „Fiul Omului“. Căci teologul nu trebuie să se mulțumească doar să descrie faptele și gesturile lui

Cristos, arătând frumusețea și măreția acestor fapte și gesturi, arătând în același timp cât de profund omenești sunt – Isus care vindecă paralizatul, orbul din naștere, Isus care îl plânge pe Lazăr mort – și cât de supraomenești – Isus care preface apa în vin la Cana, care își alege Apostolii, vestește Fericitările, își anunță moartea, dezvăluie trădarea lui Iuda... Această descriere a faptelor și gesturilor lui Isus este evident necesară, însă teologul trebuie să meargă mai departe. Căci nu credința e într-un anume fel slujitoarea inteligenței sale, așa cum se întâmplă în cazul operelor de artă creștină, ci inteligența e cu totul în slujba privirii sale de credincios. El vrea să privească taina lui Cristos „dinăuntru”. Privește adâncurile tainei Mântuitorului în lumina însăși a lui Dumnezeu. Căci știe că tocmai *credința* sa îi dă această putere de „fiu al lui Dumnezeu” de a cunoaște tainele lui Dumnezeu așa cum Dumnezeu le cunoaște, într-un mod obscur, dar, cu toate acestea, real. Cunoașterea lui Dumnezeu nu se mai face pornind de la cele create, de la faptele și gesturile Creatorului, așa cum un artist se cunoaște pornind de la operele sale, ci pornind de la dezvăluirea secretelor sale, primind Darul său personal și devenind fiul în stare să intre într-un dialog cu Tatăl său. Conversația noastră de fii ai lui Dumnezeu se poartă cu Dumnezeu.

Dacă Cristos ne conduce la Tatăl, Tatăl ne învață să-l cunoaștem pe Fiul în lumina dumnezeiască. Să privească taina lui Isus din interior, așa cum Tatăl o privește – aceasta e lucrarea teologului contemplativ, angelic, care încearcă să ne arate prin această taină iubirea nemărginită

a Tatălui care-i mântuie pe oamenii păcătoși. Tatăl „așa de mult a iubit lumea că l-a dat pe Fiul său“. Nu ne-ar fi putut face un dar mai mare.

Iată motivul exact pentru care Dumnezeu a acționat așa. Era liber. Ar fi putut face altfel. Dumnezeu a vrut să împlinească această taină din iubire, dintr-un preaplin de iubire. Sfântul Toma a înțeles că tratatul despre Cristos nu se putea organiza decât în această lumină, altfel nu s-ar fi putut dezvălui tocmai ceea ce e propriu acestei taine.

În iubirea sa pentru oameni, Tatăl nu a șovăit să-l trimită pe Fiul său pentru a-i mântui și nu a șovăit să o facă în modul cel mai eficient și, în același timp, cel mai milostiv: Fiul său s-a făcut trup, s-a făcut om, fiu al omului. S-a făcut unul dintre cei la care a fost trimis. Cuvântul ia în grijă firea noastră omenească cu un asemenea realism și profunzime, încât aceasta îi aparține pe deplin. Fiul Tatălui Unul Născut locuiește firea noastră într-un mod atât de radical, încât această natură subzistă în subzistența²⁷ Fiului și, prin aceasta, Fiul unic este atât de mult prezent în firea omenească a lui Isus, încât o consacră în întregime lui Dumnezeu. Isus este „Unsul“ prin excelență. Vedem, așadar, cum, în marea sa iubire pentru oameni, Dumnezeu a înfăptuit lucrul în care și-a pus cea mai mare iubire și milostivire, pentru că iubirea dorește unitatea între ființele ce se iubesc, iar milostivirea dorește,

²⁷ Termen teologic, preluat de Sfinții Părinți din filozofie, pentru a desemna maniera proprie de a exista a fiecăreia dintre persoanele divine. Cf. *Suma Teologică*, I, qu. 29, art. 2. (N. trad.)

la rândul ei, ridicarea cât mai sus cu putință a celui ce e mai prejos, mai sărac. Dumnezeu s-a unit cu firea omenească în modul cel mai intim, cel mai radical cu putință, fără să distrugă ceva din structura proprie a acestei naturi, în ce are ea esențial. Dumnezeu a preamărit această natură în Isus într-un mod infinit – în sensul propriu al acestui cuvânt –, căci „nu poate fi și nu poate fi gândită, afirmă sfântul Toma, o unitate mai mare între făptura înzestrată cu rațiune și Dumnezeu, precum cea care este „*in persona*“, care se înfăptuiește în persoana însăși a lui Dumnezeu”²⁸.

Iată judecata teologului asupra acestei taine, exprimând în ce fel rolul Iubirii a mers cât de departe îi era cu putință; mai departe de atât nu putea merge, căci nu putea înfăptui o unire mai mare ca aceasta. Suntem, așadar, în fața unei uniri „*maxima*”²⁹.

²⁸ *Suma teologică*, III, qu. 2, art. 9; qu. 7, art. 12.

²⁹ Astfel, e ușor de înțeles felul în care erorile condamnate de Biserică tindeau să micșoreze măreția acestei taine a unității. În primul rând, eroarea celor pentru care Cristos nu era decât un om desăvârșit, pe care Dumnezeu l-a adoptat ca „fiu” într-un mod cu totul privilegiat și eminent. În acest caz ar exista în Cristos două nașteri: una omenească, alta dumnezeiască; pornind de la ce este omenesc, s-ar dori să se ajungă la ce este dumnezeiesc. Dar, în acest caz, ceea ce e propriu și unic tainei lui Cristos este astfel respins. Căci nu s-ar mai putea spune „Cuvântul s-a făcut trup”.

Cealaltă eroare, care merge în sens invers, a fost de a nu mai privi în Cristos decât taina Cuvântului, firea omenească fiind cu totul „absorbită” în prezența Cuvântului. În fața

Aceeași exigență a Iubirii ne face să înțelegem de ce Cuvântul, și nu o altă Persoană divină, e cel care asumă natura noastră omenească. Predestinarea noastră să fim fii poate cunoaște astfel o modalitate mai desăvârșită, căci se realizează nemijlocit după modelul unic al lui Cristos: Fiul veșnic al Tatălui. În ultimul rând, exigența Iubirii ne arată în ce fel Cuvântul care asumă firea noastră îi

Infinitului, ceea ce este limitat nu mai are nici o rațiune de a fi. Astfel, nu mai e vorba de taina Cuvântului Întrupat, ci de o anume manifestare a Cuvântului pentru noi.

Adevărul e mai mare decât aceste două simplificări ale misterului. Dumnezeu poate, tocmai în virtutea caracterului infinit al Ființei sale, să se unească cu firea omenească în modul cel mai profund cu putință, împărtășindu-i propria subzistență, fără însă a o distruge. Căci Dumnezeu e Duh. Duhul nesfârșit poate să ia în stăpânire firea omenească în așa fel încât să se sălășluiască în ea și să o facă să subziste în propria sa subzistență.

Omul asumat astfel de Dumnezeu va fi încă și mai mult om, într-un mod deplin. Va fi într-adevăr omul cel mai desăvârșit pe care l-am putea gândi. Visul lui Platon: omul ideal, se împlinește de fapt în Isus și e chiar mai mult decât atât. Căci acest om desăvârșit rămâne unul dintre noi, în stare să ducă viața noastră cu tot concretul ei, vulnerabil în fața suferinței, putând cunoaște tristețea, oboseala, suferința, durerea, moartea, pentru a putea împlini misiunea sa de *Mântuitor*. Cuvântul care se face trup e Mielul lui Dumnezeu care vine să ridice păcatele lumii, care primește să ia asupra sa toate urmările păcatului. Astfel, cel care e desăvârșit prin excelență rămâne ascuns ochilor noștri omenești; fără să se folosească de privilegiile sale de Rege al universului, vrea să trăiască precum un slujitor al lui Dumnezeu și al oamenilor.

împărtășește plinătatea harului habitual³⁰ sfințitor. „Cristos – afirmă sfântul Toma, explicând textul sfântului Ioan: « l-am văzut plin de har și de adevăr »³¹ – are plinătatea harului, pentru că îl deține în modul cel mai desăvârșit cu putință³². Îl deține în plinătate, fapt care se înțelege în virtutea apropierii sufletului lui Cristos de izvorul tuturor harurilor: Preasfânta Treime. Cu cât cel capabil să primească este mai aproape de izvorul curgător al harului, cu atât primește mai din belșug. Sufletul lui Cristos, care e unit cu Dumnezeu într-o proximitate maximală – datorită misterului uniunii ipostatice – primește în felul cel mai mare cu putință harul sfințitor și harurile carismatice, așa încât această plinătate a harului, dacă e privită conform rațiunii sale proprii de har, este considerată nesfârșită; nu e limitată și, în plus, deține tot ce aparține rațiunii harului. Atinge chiar măsura supremă a harului, adică o unire cu Dumnezeu, cea mai mare pe care o putem gândi. Tatăl și-a pus în Fiul său preaiubit toată desfătarea. Astfel, plinătatea harului său sfințitor poate fi, la rândul ei, într-un anumit fel, izvor al tuturor harurilor sfințitoare împărtășite oamenilor: „Din plinătatea lui noi toți am luat, și har peste har.“ Acesta e harul celui care e capul Bisericii. E un har capital.

³⁰ Termen teologic desemnând darul pe care Dumnezeu îl face sufletului omului, pentru ca acesta să-l poată iubi pe Dumnezeu și să se bucure de El, prin propriile sale acte umane. Cf. *Suma teologică*, I-II, qu. 109, art. 5 și 6. (N. Trad).

³¹ In 1, 14.

³² *Suma Teologică*, III, qu. 7, art. 9, resp.

Și aici, într-o privire dumnezeiască, sfântul Toma ne arată Cuvântul Întrupat care adună la sine întreaga Biserică: „Căci precum în Adam toți mor, așa și în Cristos toți vor învia”³³.

Harul său îl cuprinde în mod eminent pe cel al tuturor sfinților. Aceștia nu fac decât să reflecteze și să dezvăluie ceea ce e infinit mai intens și mai pur în Cristos. În ordinea harului sfințitor, nu există nici o distanță între Cristos-capul și măduarele sale. Acestea rămân legate de el, ca de izvorul vieții lor. Cristos acționează asupra lor și le împărtășește viața lui de Fiu.

Această plinătate a harului sfințitor realizează în sufletul lui Isus viziunea beatifică în plenitudinea ei. Din prima clipă a zămislirii sale, sufletul lui Isus trăiește față în față, în lumină, căci îl cunoaște pe Tatăl, pe Duhul Sfânt, în lumina însăși a Cuvântului: propria sa subzistență. În viziunea sa beatifică, Isus vede în lumina lui Dumnezeu tot ce a creat acesta. În această lumină privește și propria sa fire omenească, pe Mama și pe ucenicii săi. În aceștia nimic nu stă în calea luminii, în afară de păcatul actual: reaua-voință, greșeala.

Această plinătate a harului realizează de asemenea în sufletul lui Isus o știință infuză, deosebită de viziunea beatifică, știință care îi permite să cunoască nemijlocit întregul univers și oamenii, conform cauzelor lor proprii. Aceasta e știința Regelui universului, căruia nimic nu îi scapă. Isus pătrunde inimile și răunchii. Știe ce se găsește

³³ 1 Co 15, 22.

în inima omului. Acestei plinătăți a științei infuze i se adaugă carisma profeției, care este o modalitate aparte a științei pomenite și care îi permite lui Cristos să o comunice altora, cu autoritatea lui Dumnezeu.

În cele din urmă, Isus, ca toți oamenii, având o inteligență care în mod normal se dezvoltă pornind de la experiență, posedă și o știință dobândită. „Pruncul Isus, ne spune sfântul Luca, sporea cu înțelepciunea și cu vârsta“. Sfântul Toma ne lămurește caracterul acestei științe dobândite. Ea actualizează și califică exercițiul uman al inteligenței lui Cristos. Însă, spre deosebire de ceilalți oameni care dobândesc știința prin propria experiență și cu ajutorul altora ce le sunt îndrumători, Cristos și-a dobândit știința doar prin propriile experiențe. Isus nu a fost învățat de nici un om, căci Cristos a fost pus de Dumnezeu ca rege nu numai pentru Biserică, ci pentru toți oamenii. Toți primesc de la el, în măsura în care o doresc, învățătura adevărului. De aceea, nu se cuvenea demnității sale să fie învățat de un alt om. Căci, să înveți din experiență, pornind de la faptele ce ne înconjoară, înseamnă să fii învățat de Dumnezeu însuși. „Cele create de Dumnezeu sunt semne ale înțelepciunii sale. Așa cum ne spune Ecclesiasticul: « Dumnezeu a răspândit înțelepciunea sa la toate lucrările sale »³⁴. Or, mai nobilă e învățătura primită de la Dumnezeu decât cea care e primită de la oameni³⁵. Și, așa cum subliniază sfântul Toma pe urmele lui Origen, Isus întreabă nu

³⁴ Sir 1,10 (Vulgată).

³⁵ *Suma Teologică*, III, qu. 12, art. 3, ad 2.

pentru a învăța El însuși, ci pentru a-i lumina pe ceilalți prin întrebările sale.

După ce a arătat care sunt diferitele niveluri ale cunoașterii ce luminează sufletul lui Isus, sfântul Toma cercetează *puterea* lui Cristos. Deoarece Dumnezeu, la început, a transmis puterea omului creat după chipul său, *dominium*-ul asupra universului și asupra lui însuși, era firesc să regăsim în Cristos, în chipul mult mai desăvârșit decât cel dintâi, o nouă participare la Domnia lui Dumnezeu, la stăpânirea sa împărătească.

În firea sa dumnezeiască, Cristos posedă toată puterea Creatorului: „Prin El toate s-au făcut.“ Cristos, în firea sa omenească, primește de la Tatăl o putere aparte. „Datu-mi-s-a toată puterea în cer și pe pământ“³⁶, spune Isus. În tot ceea ce trebuie să-l ajute să-și împlinească lucrarea, a primit de la Tatăl puterea de a face minuni, de a schimba cursul firesc al realităților fizice. Deține puterea împărătească a celui ce dă legi spre ordonarea și ocârmuirea lumii întregi.

Vedem cum totul, în gândirea sfântului Toma, este structurat în mod științific, prin cercetarea diverselor cauze proprii ale misterului Cuvântului făcut trup: cauza finală (pentru ce se realizează această unire); cauza formală (ce este această unire); cauza eficientă (Cuvântul care asumă); cauza materială (natura omenească asumată). Și, în legătură cu această natură omenească asumată,

³⁶ Mt 28,18.

sfântul Toma se apleacă mai cu seamă asupra plinătății cunoașterii din sufletul lui Isus; căci în Isus se găsesc cu adevărat *toate comorile înțelepciunii și ale științei*. Sfântul Toma, ca teolog, a avut grijă să ne arate ierarhia acestor diferite lumini ce vin de la unica lumină, *lumen de lumine*. Isus este „lumină din lumină“, lumină ca și Cuvânt, chip strălucitor al Tatălui, lumină în sufletul său omenesc, în plinătatea viziunii beatifice, lumină în știința sa infuză, lumină până și în știința sa dobândită. E interesant de remarcat cum sfântul Toma, prin această ierarhie a „luminilor“ din sufletul lui Isus, arată lungimea, lățimea, adâncimea și înălțimea sufletului lui Isus. Acestea sunt de înțeles, deoarece nivelurile vieții unei ființe nu se pot ierarhiza decât prin nivelurile sale de cunoaștere. Ierarhia îngerilor se constituie în funcție de gradele contemplației lor și nu de intensitatea iubirii lor, căci iubirea presupune cunoaștere și calitatea cunoașterii condiționează calitatea iubirii. De aceea, numai prin intermediul nivelurilor de cunoaștere putem într-adevăr, dintr-o perspectivă științifică, ierarhiza și cerceta cu precizie toate bogățiile acestei comori dumnezeiești. Analiza extraordinară a științelor lui Cristos ni-l arată pe Doctorul angelic care dă mărturie despre strălucirea fără pereche a celui pe care l-a ales ca Învățător.

După ce a scrutat misterul uniunii ipostatice și după ce ne-a precizat diferitele calități ale acesteia, sfântul Toma abordează *situația existențială* unică a lui Cristos. Mai întâi, această situație luată în sine: Cristos există în existența însăși a lui Dumnezeu. Această

existență actualizează natura sa omenească și, deoarece existența reprezintă ce este mai intim într-o realitate, înțelegem cât de intim prezent este Dumnezeu sufletului lui Cristos. Dar, dacă avem această unitate în existență, avem și o diversitate a operațiilor, căci fiecare facultate a lui Cristos își păstrează specificitatea. Apoi, sfântul Toma are în vedere situarea lui Cristos față de Tatăl. Isus are o situație unică: îi este în mod radical și de bunăvoie supus, îl adoră și i se roagă. Este preotul său, este Fiul său unic. Tocmai în acest fel, ca Fiul unic, Isus este predestinat și privit de Tatăl, în felul cel mai personal. Față de oameni, dacă Isus e unul dintre ei, este în același timp Dumnezeu lor. Le cere să îl adore. A-l adora pe Tatăl în „duh și adevăr“ înseamnă a-l adora adorându-l pe Isus. Fiind Dumnezeu oamenilor, Isus e mijlocitorul lor pe lângă Dumnezeu. Toate cererile oamenilor trebuie să treacă prin El pentru a avea o urmare: *Tot ce veți cere în numele meu, vi se va da vouă*. El unește omul cu Dumnezeu, fiind astfel „Puntea“. În El se adună toate pentru a fi unite cu Tatăl. „Cristos și Biserica sunt o singură persoană mistică, al cărei cap este Cristos, iar trupul e alcătuit de toți dreptzii; fiecare drept fiind asemenea unui mădular pentru acest cap“³⁷. Din punctul de vedere al situației existențiale, Cristos e astfel Fiul unic al Tatălui, care a asumat o natură asemenea cu a noastră. Această situație e cea a „mijlocitorului“ prin excelență, a preotului unic.

³⁷ Cf. Col 1, 24. *Super ep. ad Col. lect.*, 1, nr. 61.

III

FAPTELE ȘI GESTURILE CUVÂNTULUI ÎNTRUPAT: ITINERARUL CUVÂNTULUI ÎNTRUPAT

După ce a analizat cu precizie taina „Cuvântului făcut trup“, sfântul Toma, teologul, ne arată ce a împlinit Cuvântul Întrupat pe pământ. Sfântul Toma rămâne în continuare în aceeași lumină dumnezeiască, ea fiind aici lumina guvernării lui Dumnezeu, căci sensul înțelepciunii guvernării dumnezeiești clarifică întreaga cercetare. Ca Învățător, el ne prezintă etapele principale ale acestui mare pelerinaj al Fiului lui Dumnezeu făcut om:

1. Punctul de plecare, adică *intrarea sa în lume*: zămislirea în Maria, împlinită la Bunavestire; nașterea sa la Betleem; tăierea sa împrejur (nașterea după lege, pentru Israel); botezul său (nașterea la viața apostolică). Preasfânta Treime prezidează ceremonia acestui botez: Vechiul Testament, în persoana lui Ioan Botezătorul, vestește că El este cu adevărat Mielul lui Dumnezeu cel așteptat. Iată diferitele începuturi ale misiunii *Cuvântului Întrupat*: începutul ascuns ce se petrece în Maica sa, începutul pentru întreg universul, cel pentru poporul lui Israel și, în cele din urmă, cel pentru Biserică. Această primă etapă, care ne arată punctele de plecare ale fiului Mariei, ale regelui omenirii, ale profetului lui Israel, ale preotului Bisericii, ne apare dominată de trăirea fundamentală și încă de la început a sărăciei și smereniei Fiului preaiubit al Tatălui. Isus primește să fie primit

treptat în viața personală a Mariei ca și în cea a comunităților, să fie primit de bunăvoie. El, Fiul Celui Preaînalt, vrea să fie primit de Maria printr-un „*fiat*“ de credință și iubire. El, Regele veșnic și care are toată puterea asupra lumii, se ascunde în curgerea timpului și se supune acestei curgeri – taina Crăciunului ne arată modul în care universul întreg își primește regele; el, Lumina, adevărul absolut, vrea să facă parte din poporul lui Israel, supunându-se legii tăierii împrejur; el, unsul lui Dumnezeu prin excelență, unicul preot, acceptă să primească botezul de la Ioan Botezătorul. Dintre toate aceste puncte de plecare, primul are o importanță fără egal: Maria este sursa tuturor celorlalte începuturi, a tuturor celorlalte introduceri. Ea este izvorul începutului vremelnic al Cuvântului Întrupat, precum Tatăl este izvorul începutului veșnic al Cuvântului, luminează din lumină.

2. Perioada intermediară, *creșterea*: felul în care a vrut să trăiască viața obișnuită a oamenilor în sărăcia ascunsă de la Nazaret, ispitirea în deșert, viața sa apostolică de predicator – învățând pe Iudei, și nu pe păgâni, căci a venit în primul rând pentru oile lui Israel –; viața sa de taumaturg; Schimbarea la față.

Iată diferitele momente de împlinire ale vieții sale de trimis al Tatălui și de fiu al Mariei. Duce la început o viață ascunsă, o viață de familie alături de Maria. Acceptă în întregime condițiile de viață ale oamenilor; înainte de a-i învăța, se face cu totul unul de-al lor, membru din familia oamenilor, acceptând să ia asupra sa suferințele și ostenele lor, să trăiască din munca brațelor sale.

Creșterea sa în mijlocul universului nostru este, de fapt, misterul ispitirii în deșert. Fiul lui Dumnezeu, în această lume, se află într-un deșert în care trebuie să lupte pentru a rămâne credincios. Isus primește întru totul condiția prezentă a omului, a celui care trebuie să lupte contra Satanei. Își duce viața de Apostol practicând milostivirea spirituală prin predicile sale și milostivirea temporală prin vindecări. Această viață apostolică nu-l face să-și părăsească viața sa de Fiu al Tatălui. Isus rămâne contemplativul prin excelență, iar Taborul dă mărturie despre aceasta. Prin Tabor ne este dovedită valoarea catolică, universală a vieții sale apostolice.

3. Sfârșitul vieții sale pe pământ, *plecarea* lui Cristos: misterul Pătimirii. Cristos își încheie viața de om, de fiu al Mariei, prin suferință. Regele universului părăsește lumea aceasta prin moarte; profetul își părăsește poporul o dată cu punerea în mormânt; preotul coboară în lăcașul morților pentru a elibera sufletele dreptilor. Ne găsim aici în fața lucrării sale ultime de Apostol-Mântuitor. Aceasta este lucrarea proprie. Predicatori vor mai fi, vor mai fi și taumaturgi, și alți contemplativi. Însă numai El este *Răscumpărătorul neamului omenesc*. Iată lucrarea Mijlocitorului, a preotului.

4. *Înălțarea* lui Cristos este începutul vieții sale cerești:

- Misterul Învierii și al Slavei. Aceasta este noua naștere a lui Cristos în Slavă. Crucea nu e un sfârșit definitiv, ci o trecere care duce la Slavă.
- Misterul Înălțării ne arată că viața aceasta nouă nu mai este din această lume.

- Misterul Șederii la dreapta Tatălui; acest mister ne dovedește că El este Mesia lui Israel: cel ce stă la dreapta Tatălui este fiul lui David.
- Puterea sa regească de legiutor; acest mister ne pune înaintea puterea sa universală asupra întregii Biserici, asupra a toate cele ce sunt.

Toată partea a doua este ordonată, în viziunea înțelepciunii sfântului Toma, pornind de la misterul Crucii și al Învierii. La Cruce ni se arată într-un mod ultim, în act, întreaga iubire a lui Dumnezeu pentru oameni. Nu există o dovadă mai mare de iubire decât să-ți dai viața pentru cei pe care îi iubești. Tatăl l-a dat pe Fiul său oamenilor, iar Fiul nu i-a trădat iubirea. Se dăruiește ca mărturie supremă a iubirii. Prin Slavă ni se arată biruința atotputerniciei iubirii lui Dumnezeu asupra Satanei, ispititorul, asupra păcatului și urmării lui : moartea. Să ne aplecăm puțin asupra acestor două taine, așa cum ni le pune în fața ochilor sfântul Toma, să încercăm să înțelegem intenția ascunsă a acestui mărturisitor al lui Cristos cel răstignit și ridicat în slavă.

a) Taina lui Cristos răstignit

Orice ființă acționează în vederea unei finalități. Acțiunea ne dezvăluie astfel intențiile ei cele mai ascunse: finalitatea, iubirea cea mai ascunsă. Acțiunea proprie a lui Cristos e tocmai această taină a Răscumpărării noastre, care se împlinește prin răstignirea sa sângeroasă. Pentru aceasta a venit, pentru a fi Mântuitorul poporului său și al

tuturor oamenilor. Misterul Crucii e ceasul său. De aceea, numai răstignirea lui Isus ne poate face să pătrundem adâncimile inimii sale, ale iubirii sale. De aceea, sfântul Toma, ca teolog, este deosebit de atent să înțeleagă toate bogățiile acestei taine.

Mai întâi de toate trebuie să înțelegem că este vorba despre taina unei iubiri excesive, „gratuite“ în excesul ei; Dumnezeu nu e obligat să-l mântuiască pe fiul rățacitor, să îl aducă înapoi în casa părintească. Chiar și așa, hotărând să-l repună în drepturi, s-ar fi putut folosi de alte mijloace. Dar Dumnezeu a vrut să se folosească, pentru a-l răscumpăra, de misterul lui Cristos răstignit, tocmai pentru a-i arăta omului cât de mult îl iubea. Dumnezeu nu ar fi putut folosi un mijloc mai sugestiv decât acesta. E adevărat, Isus ne spusese în învățătura sa cât de mult ne iubește Tatăl, cum El e cel care ne-a iubit mai întâi, cât de bine își cunoaște oile Păstorul cel bun și are pentru ele o dragoste părintească... dar nu era de ajuns doar să ne spună, trebuia ca acest lucru să fie înscris, nu cu degetul lui Dumnezeu pe piatră, precum Decalogul, ci în trupul lui Cristos, în inima sa, în această stâncă ce sângerează. Numai moartea e un semn irevocabil.

Prin răstignirea lui Cristos, Dumnezeu nu numai că ne arată iubirea sa excesivă, dar ne și provoacă să-l iubim. Ne cheamă. Nimic nu ne provoacă mai mult iubirea decât să vedem pe cineva dăruindu-ne viața sa, din iubire.

Iubirea, iubirea excesivă a lui Dumnezeu este motivul principal al misterului răstignirii, care pune capăt vieții pământești a lui Cristos. În lumina înțelepciunii

dumnezeiești, acest motiv stă înaintea tuturor celorlalte, fără însă a le elimina; de aceea, sfântul Toma, în postură de teolog, după ce subliniază caracterul urgent și unic al acestui motiv, notează și celelalte motive de conveniență: Isus trebuie să ne fie *pildă* în trăirea virtuților, mai ales în ceea ce privește ascultarea și smerenia. El este cu adevărat Învățătorul nostru. Isus trebuie să fie nu numai cel care ne răscumpără, dar și cel care merită pentru noi harul și slava. Ne este cu adevărat *Tată*. Isus trebuie să ne ajute să nu mai păcătuim, descoperindu-ne gravitatea păcatului. El este *cel ce ne educă*. Isus ne repune în demnitatea noastră de chip al lui Dumnezeu. În El, omul este biruitor asupra Satanei și morții. El este cu adevărat *fratele nostru mai mare*.

Deoarece Dumnezeu, în înțelepciunea sa, a ales moartea ca semnul cel mai grăitor al Iubirii sale pentru noi, era firesc ca moartea lui Cristos răstignit să cunoască plinătatea, pentru a realiza în modul cel mai potrivit scopul său: să ne arate preaplinul Iubirii Tatălui pentru noi, preaplinul Iubirii lui Isus pentru noi. Iar moartea cea mai manifestă, cea mai vizibilă, este moartea dureroasă.

Cristos răstignit cunoaște o plinătate a suferinței. La Cruce, Isus a suferit *de la toți*, de la păgâni și de la iudei, de la bărbați și femei, de la stăpânitori și dregătorii lor, din partea plebei, a familiei și a prietenilor lui.

La Cruce, Isus a suferit în tot ceea ce în El putea purta suferința: în prietenii care îl trădează, se leapădă de El și îl abandonează; în renumele, slava, onoarea sa, prin injurii și defăimări; în tot ceea ce era al lui: în sufletul său, prin

tristețe, teamă și dezgust; în trupul său prin flagelare, purtarea Crucii și răstignire. Nimic nu rămâne neatins în trupul său, nici unul dintre simțurile sale nu a fost cruțat, nici măcar vederea. Înălțat pe Cruce, a văzut-o plângând pe maica sa și pe ucenicul pe care-l iubea. Toate suferințele pe care un om le poate suporta, Isus le-a trăit în agonia și răstignirea sa: moartea sufletului în agonie din pricina tristeții; moartea sufletului prin trădarea prietenilor; moartea vieții sale ca membru al cetății, moartea vieții sale ca fiu al Mariei; moarte în viața sa fizică; moartea cadavrului prin lovitura de suliță.

Toate aceste lovituri dureroase au o *intensitate unică* în sufletul lui Isus. Între suferințele și tristețile vieții acesteia, suferințele și tristețile celui răstignit sunt cele mai puternice și mai adânci. Știm, notează sfântul Toma, că durerea sensibilă are drept pricină o leziune a trupului. Or, aceasta cunoaște în trupul lui Cristos răstignit un aspect excesiv. Întregul său trup e rănit. Moartea răstignitului e cea mai înfiorătoare, căci rămâne atârnat de propriile sale răni. Trupul devine din ce în ce mai greu, pe măsură ce e tot mai slăbit, pricinuind astfel o creștere continuă a suferinței. Nimic nu e mai dureros ca o durere care durează. Moartea lentă, provocată de o rană care nu încetează să crească, e cea mai dureroasă cu putință.

Însă, toate aceste dureri fizice nu sunt nimic pe lângă durerea lăuntrică a sufletului: această durere era, întâi de toate, povara tuturor păcatelor omenirii pe care le-a luat asupra sa, vrând să le ispășească în locul păcătoșilor.

Dintre toate acestea, păcatele poporului lui Israel și cele ale ucenicilor săi erau cel mai greu de purtat. Misterul de durere al Agoniei în sudoare de sânge și apă ne arată cât de cu neputință de purtat este această povară. Durerea căinței celor mai mari sfinți nu e nimic pe lângă această tristețe care copleșește sufletul în agonie al lui Isus. Din cauza înțelepciunii și iubirii sale fără margini, povara păcatelor devine parcă nesfârșită și, primind să poarte în același timp toate păcatele omenirii, Mielul lui Dumnezeu este copleșit de întreaga nelegiuire a lumii. Această apăsare este de o întunecime și o profunzime nesfârșite. Chiar și numai un singur păcat e atât de greu pentru un suflet care iubește și e lucid în iubirea sa! Atunci când iubim pe cineva, ne e atât de greu să purtăm și cea mai mică rană, cea mai neînsemnată jignire pe care i-am adus-o! Fiul preaiubit al Tatălui primește să fie privit ca responsabil pentru toate nelegiuirile lumii, chiar și pentru trădarea lui Iuda.

Dintre aceste dureri lăuntrice care copleșesc sufletul lui Isus în agonie face parte și cea legată de iminența pierderii vieții sale trupești. În mod natural, o astfel de pierdere e cumplită pentru firea omenească. Și aici, în sufletul lui Isus, acest caracter cumplit capătă o tonalitate unică. Pentru că viața în trup a lui Cristos era de o asemenea demnitate, datorită unirii sale cu Cuvântul lui Dumnezeu, încât pierderea ei era mai dureroasă decât cea a oricărui alt om. Filozoful chiar spune: „omul virtuos, cu cât știe că viața sa e mai bună, cu atât o iubește mai mult; totuși, e gata să și-o pună în pericol, când e vorba de virtutea sa“. Cristos își iubește, așadar, viața mai mult

decât oricare alt om, oricât de virtuos ar fi, și, în același timp, și-o *expune* datorită binelui iubirii.

Putem pătrunde încă și mai adânc în această analiză teologică a intensității suferințelor celui răstignit, având în vedere că intensitatea unei dureri depinde îndeosebi de capacitatea celui ce suferă de a-și percepe propria durere. Or, Cristos era omul cel mai vulnerabil, cel mai sensibil din câți au existat vreodată. Trupul său, plămădit în mod miraculos prin lucrarea Duhului Sfânt în Maria, a fost cel mai desăvârșit cu putință. Tot ce se împlinește nemijlocit de atotputernicia lui Dumnezeu, precum cel de-al doilea vin la nunta din Cana, este mai desăvârșit decât lucrarea naturii. De aceea, simțul tactil a cunoscut o sensibilitate maximă în Isus, având o capacitate unică de percepere. Iar sufletul său, conform facultăților sale interioare, avea puterea de a descoperi cauzele tuturor tristeților sale. Isus în agonie și mai apoi răstignit suferă cu o intensitate extremă, dată fiind această capacitate maximă de a percepe durerea.

În fine, intensitatea durerilor lui Cristos suferind trebuie judecată în funcție de puritatea acestor suferințe și tristeți. Aici se arată aspectul cel mai calitativ al acestei intensități. În ceea ce ne privește, tristețile și durerile noastre sunt cumva micșorate prin lucrarea rațiunii, datorită existenței unei anumite influențe a forțelor superioare asupra celor inferioare, ceea ce permite, de altfel, fenomenul de „distragere“, în sensul deplin al cuvântului. Ne gândim la altceva, evadăm cumva, pentru

a scăpa de copleșirea surdă și tenace a tristeții sau a durerii. Pentru Cristos în agonie și pe Cruce, un astfel de fenomen nu există. El vrea să trăiască în iubire povara doborâtoare a tristeții Agoniei. Vrea să trăiască în iubire violența durerilor biciuirii, încoronării cu spini, răstignirii, pentru că acesta era bunul plac al Tatălui și calea pentru a ne izbăvi de păcat. Sfântul Toma subliniază consecința misterului uniunii ipostatice cu privire la acest mister de suferință: „Dumnezeu îngăduie ca fiecare parte a trupului său să sufere ca și cum ar fi singura ce ar trebui să suporte suferința.” Suferința fizică violentă îngreunează de obicei trupul nostru și chiar am putea spune că îl despiritualizează; trupul rănit devine mai puțin luminos. O rană e întotdeauna greu de purtat și puțin luminoasă. Această întunecime adoarme conștiința noastră și, în aceeași măsură, diminuează suferința. Pentru Cristos în agonie și pe Cruce, răul nu a micșorat această acuitate extremă a percepțiilor sensibile și spirituale. Suferința sa are o puritate unică, o puritate a atenției și o puritate a iubirii libere. Căci nici o tristețe și nici o suferință din cele pe care le trăiește de-a lungul misterelor de durere nu are pentru El valoarea unei pedepse; totul e primit dintr-un preaplin de iubire. Dimpotrivă, caracterul de ispășire al suferinței îi limitează întotdeauna puritatea.

Vedem astfel cum, datorită limpezimii absolute a ființei lui Cristos, tot ce în firea sa omenească putea suporta tristețea și durerea a fost, într-un mod divin, ca și sfârșit. „*Attendite et videte si est dolor, sicut dolor meus*. O, voi

ce treceți pe cale, priviți și vedeți dacă este vreo durere ca aceea care mă copleșește”³⁸.

Cristos răstignit poartă în sine un abis nesfârșit de durere. Nu este oare El „omul durerilor”? El este durerea trăită în toată intensitatea și puritatea ei, nu numai pentru că nimic din ceea ce putea fi jertfit în firea sa omenească n-a rămas neatins și necuprins de moarte, dar, mai ales, pentru că a trăit durerea cu o conștiință lucidă și cu o iubire fără margini. Toate aceste suferințe au fost alese ca un semn privilegiat care să dea mărturie de iubirea sa pentru Tatăl și să proclame în același timp dreptul suveran al Iubirii Tatălui asupra sa. Au fost alese ca un semn și instrument eficace ale Iubirii sale milostive și excesive pentru oameni. Un singur și același semn proclamă iubirea Inimii lui Isus pentru Tatăl și iubirea sa milostivă pentru oameni. Acest semn ne arată că, dincolo de diferența atât de mare de manifestare a celor două iubiri, rămâne veșnic o unitate profundă, radicală. În Inima lui Isus există o plinătate nesfârșită de iubirie. În ordinea suferinței, Isus nu putea merge mai departe. Isus a trăit un *abis nesfârșit* de tristețe în sufletul său și un *abis* de durere în trupul său. Nici un om nu ar fi putut coborî atât de adânc în durere și tristețe. Numai *Mielul lui Dumnezeu* putea lua asupra sa păcatele lumii, putea lua asupra sa moartea lumii.

Mielul lui Dumnezeu este Cuvântul Întrupat. De aceea, cu tot acest abis de suferință, culmile sufletului

³⁸ Pl 1, 19.

lui Isus au rămas mereu în lumina viziunii sale beatifice, în toată plinătatea ei. În timpul agoniei Crucii, o bucurie dumnezeiască ce nu poate fi distrusă rămâne în străfundurile minții și ale voinței lui Cristos.

Sufletul lui Isus în agonie și pe Cruce purta în el contrastele cele mai violente și cele mai intense. El trăia în același timp ca Fiu preaiubit al Tatălui, contemplându-i Chipul în lumină, rămânând „la Tatăl“, și ca *Miel al lui Dumnezeu*, slujitor credincios și blând care împlinește lucrarea de mântuire a omenirii, primind să fie cel părăsit de Dumnezeu și de oameni, cel în fața căruia îți acoperi chipul. În străfundul sufletului lui Isus răstignit e reflectată în chip minunat și strălucit simplitatea iubirii Tatălui; în exterior e cel care nu mai are chip omenesc, ochii tuturor văzând în El dezastrul păcatului. Iubirea nesfârșită pe care o are pentru Tatăl și pentru frații săi apare acum vană, căci totul pare cuprins de acest eșec, cel mai violent și mai tragic, urmarea proprie a tuturor nelegiuirilor lumii.

Dacă aceste suferințe extreme trăite de Cristos răstignit ne arată toate exigențele Iubirii dumnezeiești, trebuie să precizăm că ele ne revelează în același timp însușirile acestei ultime lucrări a vieții pământești a Mântuitorului. De aceea, după ce a privit felul în care Cristos răstignit a îndurat cea mai mare suferință cu putință, sfântul Toma precizează modul în care Cristos ne mântuiește pe Cruce. Ne mântuiește „prin merit“, în sensul în care, prin Pătimirea sa, Cristos ne oferă nouă

un drept divin. Sângele său ne dă dreptul la cer ca la o moștenire de familie. Precum merită pentru noi viața veșnică, Cristos merită pentru El însuși slava trupului său. Și aceasta este cu puțință pentru că harul habitual al lui Cristos este un har capital. Tot ceea ce Cristos împlinește este lucrarea sa și a mădularelor sale. Iată gestul prin excelență al iubirii frățești: nu numai să dăruiești prietenului tău lucrul care îți este cel mai drag, ca să devină propriul său bun, dar să faci acest dar în așa fel încât să-i aparțină ca și cum el însuși l-ar fi dobândit.

În realitate, iubirea frățască a Răstignitului nu se limitează numai la împărtășirea unui rezultat minunat, ci la împărtășirea unui titlu dumnezeiesc, a unei puteri dumnezeiești, cea mai extraordinară putere ce poate exista, „puterea fiilor“ ce au dreptul la moștenire. Deoarece Isus face acest gest de iubire frățască față de oamenii păcătoși, pentru a fi eficace, acest gest reclamă ca Isus, răstignit în numele lor, să șteargă jignirea adusă Maiestății atotputernice a lui Dumnezeu prin păcatele lor. Astfel, Cristos răstignit îi mântuiește pe oamenii păcătoși, ispășind această vină în locul lor. Iubirea pe care Isus i-o dovedește Tatălui prin ascultarea până la moarte, și încă moartea pe Cruce, are în ochii lui Dumnezeu o valoare mai mare decât cea cerută de ispășirea tuturor jignirilor aduse de întregul neam omenesc. Căci intensitatea iubirii sale dă o valoare infinită jertfei lui. Aceasta e un preaplin de ispășire. Înțelegem astfel cât de nemărginită în milostivire e iubirea sa frățască pentru oameni, pentru că ispășește în locul lor jignirea pe care ei au adus-o lui Dumnezeu. El ia cu adevărat asupra sa responsabilitatea lor.

Această ispășire a lui Cristos față de Dumnezeu se împlinește printr-un act de adorație, o adevărată jertfă de ardere-de-tot. Crucea e jertfa prin excelență. Jertfa de adorație are însușirea de a-i aduce lui Dumnezeu slava care i se cuvine. Cristos răstignit se jertfește El însuși. El este preot și jertfă, în același timp. Iar această ofrandă e primită de Dumnezeu pentru că este lucrarea supremă a iubirii. Acoperirea jignirii aduse prin păcat Maiestății suverane a lui Dumnezeu nu putea să se împlinească desăvârșit decât prin jertfa „Mielului lui Dumnezeu“. Jertfa de ardere-de-tot adusă de Isus e opera de ispășire cea mai eficace cu putință. Astfel, prin misterul Răstignirii, Isus, Păstorul cel bun, își exercită în modul cel mai radical și mai eficace milostivirea față de oile sale rătăcite, iar Isus, Mielul lui Dumnezeu, aduce lui Dumnezeu în modul cel mai adevărat și mai spiritual cinstea ce i se cuvine. Isus nu putea să se implice mai profund în iubirea frățească și în zelul său pentru slava Tatălui.

Cristos răstignit e *Răscumpărătorul oamenilor*, căci ispășește în locul lor, oferindu-se ca jertfă, îi eliberează din sclavia păcatului și a osândei, care e urmarea căderii. În cele din urmă, sfântul Toma precizează că acest gest de răscumpărare împlinit de Cristos răstignit îi mântuiește pe oamenii păcătoși, dăruindu-le harul. Isus, prin Pătimirea sa, devine instrumentul prin care se realizează mântuirea. Pornind de aici, e ușor să descoperim efectele principale ale tainei lui Cristos răstignit. Cristos ne eliberează de păcat și de osânda veșnică; ne eliberează de sub stăpânirea diavolului; ne împacă cu Dumnezeu; ne

deschide porțile cerului. Iată efectele milostivirii depline, care cuprinde toate nevredniciile omului pentru a-i reda demnitatea de fiu al lui Dumnezeu.

Misterul Pătimirii se împlinește prin taina morții, a mormântului și a coborârii în lăcașul morților. Trupul lui Isus e pus în mormânt și cunoaște odihna cea de pe urmă, iar sufletul lui coboară în lăcașul morților.

b) Misterul lui Cristos înviat și slăvit

Dacă Pătimirea și moartea lui Cristos reprezintă încheierea vieții sale pământești, Învierea este punctul de pornire al vieții sale cerești. Nu trebuie să despărțim niciodată misterul Crucii de cel al Învierii. O legătură necesară le unește. Sfântul Toma n-a uitat afirmația lui Isus către ucenicii din Emaus: *Cristos trebuia să pătimească și trebuia să învie*. Această necesitate trebuie înțeleasă în funcție de dreptatea dumnezeiască. „Dumnezeu îi ridică pe cei care s-au smerit pentru el. Din iubire și în ascultare, Cristos s-a smerit până la moartea pe Cruce. Dumnezeu trebuia, așadar, să-l ridice până la slăvita înviere.” Isus și-a meritat într-adevăr Învierea.

Acestei cauze majore, care ne arată legătura necesară între Cruce și Înviere, sfântul Toma îi mai adaugă și altele. Acestea provin nemijlocit din înțelepciunea dumnezeiască și subliniază importanța acestei taine în viața noastră creștină. Pentru credința noastră era necesar ca Isus să învie, căci prin această taină credința este confirmată. Sfântul Paul spune limpede: *Dacă Cristos n-a înviat, deșartă e credința noastră*. Era necesar pentru speranța

noastră ca Isus să fi înviat, căci, dacă a înviat Cristos, El, care e capul nostru, nădărdăm că vom învia și noi cândva.

Această înviere era necesară pentru sensul profund al vieții noastre creștine, deoarece această viață ne unește cu moartea și învierea lui Isus. În fine, aceeași necesitate apare în raport cu împlinirea mântuirii noastre și cu eficacitatea sprijinului făgăduit.

Privirea teologului nu se oprește aici, căci Cristos cel înviat rămâne cel care ne iubește. Trebuie să încercăm să cunoaștem cine este el. Cristos înviat își însușește din nou trupul său, adevăratul său trup, cel care a cunoscut jertfa arderii-de-tot a Crucii. Însă acest trup schingiuit, desfigurat, răstignit, e slăvit acum; e spiritualizat, pe deplin supus spiritului și în întregime ascultător față de sufletul slăvit al lui Isus; mai trebuie să spunem că trupul în slavă al lui Cristos învie neștirbit, neatins de stricăciune, suplu și strălucind în jur lumină. Acest trup nu mai cunoaște îngrădirile spațiului și timpului universului nostru. Să remarcăm numai caracterul frumuseții trupului preaslăvit al lui Cristos: strălucirea acestui trup e dată de plinătatea iubirii dumnezeiești care locuiește în sufletul lui Isus; această plinătate se revarsă asupra întregului trup și, ca dinlăuntru, îl umple de lumină dumnezeiască și îi împărtășește strălucirea iubirii luminate. Datorită acestei străluciri dumnezeiești, Cristos preamărit poate, după cum dorește, să-și facă trupul văzut sau nevăzut pentru ochii noștri, să se arate în slava sa ori să se ascundă. Căci această lumină are o calitate, o „dimensiune“ care depășește universul nostru și care nu mai e pe măsura simțurilor noastre externe.

Acest trup, strălucind de lumină, învie purtând semnele Pătimirii, rănila răstignirii. Aceste răni nu mai sunt însă dureroase; ele rămân transfigurate, asemenea unor „trofee“ de slavă, proclamând biruința iubirii Inimii lui Isus asupra păcatului. Ele trebuie să întărească inimile credincioșilor, amintindu-le până unde a mers iubirea lui Isus pentru ei. Ele sunt în același timp motive eficace de mijlocire către Tatăl; Inima rănită a lui Isus e o rugăciune veșnică, o chemare neîncetată către Dumnezeu în favoarea oamenilor. Iar pentru oameni, această Inimă rănită și slăvită e pecetea de neșters a Iubirii sale biruitoare.

După ce a arătat cum s-a manifestat acest mister îngerilor, sfintelor femei și Apostolilor, sfântul Toma abordează cauzalitatea Învierii lui Cristos asupra trupurilor și sufletelor. Sfântul Toma pune astfel în lumină taina lui Cristos preamărit, instrumentul împreună-lucrător cu Dumnezeu prin care se împlinește învierea noastră: iată caracterul exemplar al Învierii lui Cristos.

Misterele Înălțării, al Șederii de-a dreapta Tatălui și al puterii de judecător a lui Cristos încheie acest tratat, arătându-ne biruința deplină a Iubirii sale.

Fiul omului, cum spune profetul Daniel, *ajunse până la Cel vechi de zile și acesta îi dădu puterea, cinstea și împărăția*. „Prin aceasta, notează sfântul Toma, se dă de înțeles că autoritatea de a judeca revine Tatălui, iar Fiul primește de la El puterea de a judeca”³⁹.

³⁹ *Suma Teologică*, III, qu. 59, art. 1, ad 2.

Sfântul Ioan o spune clar: *Tatăl i-a dat putere să facă judecată, pentru că este Fiul Omului*⁴⁰. Primește această putere datorită harului său capital. „Această putere de a judeca, precizează sfântul Toma, ține de demnitatea sa împărătească. Și, cu toate că a fost pus Rege de către Dumnezeu, Cristos, în timpul petrecut pe pământ, nu a vrut să domnească peste o împărăție pământească, după regulile omenești vremelnice...”⁴¹ Însă în slavă, El exercită această putere împărătească într-un mod desăvârșit. „Puterea de a face judecată a lui Cristos se întinde nu numai asupra îngerilor, dar chiar și asupra ocârmuirii tuturor creaturilor. Așa cum spunea sfântul Augustin, creaturile inferioare sunt conduse de Dumnezeu după o anumită ordine, prin mijlocirea creaturilor superioare. Sufletul lui Cristos, care e mai presus de orice creatură, domnește astfel peste toate făpturile”⁴².

Această analiză doctrinară a tainei lui Cristos este o analiză cu adevărat teologică, făcută în lumina lui Dumnezeu: Cristos apare în primul rând ca Fiul unic al Tatălui, Cuvântul Întrupat, Cuvântul care asumă în propria sa subzistență firea noastră omenească. Această analiză doctrinară se organizează într-un mod științific la capătul cercetării celor patru cauze, atât când e vorba de o aplecare asupra tainei uniunii ipostatice considerate în ea însăși, cât și atunci când e vorba de o cercetare a „faptelor” și „gesturilor” Cuvântului Întrupat. Această ordine este

⁴⁰ In 5,27.

⁴¹ *Suma Teologică*, III, qu. 59, art. 4, ad 1.

⁴² *Suma Teologică*, III, qu. 59, art. 6, ad 3.

comună și celorlalte părți ale *Sumei*. Acestui tratat îi este însă proprie orientarea dată de exigențele impuse de cauza finală și cea exemplară. Totul este organizat în funcție de împărtășirea din preaplinul de iubire dumnezeiască. De aceea, toate judecățile teologice pun în lumină caracterul unic și valoarea „*maxima*” a acestei taine: unirea ce există între firea dumnezeiască și cea omenească e cea mai mare cu putință; tot așa e și plinătatea harului în sufletul lui Isus, viziunea sa beatifică, știința sa infuză, știința sa dobândită, puterea sa....; la fel sunt și suferințele Pătimirii ca și înălțarea în slavă a naturii sale omenești. Aceste „*maxime tale*”, scoase în evidență când e vorba de calitățile sufletului lui Isus, de însăși viața sa de Mântuitor, de aflarea sa în slavă, ne dovedesc din plin că Dumnezeu și-a realizat în Cristos capodopera sa și că astfel, în el, împărtășirea Iubirii a atins plinătatea. Tatăl și-a găsit în Fiul toată desfătarea.

Aceste diverse „*maxime tale*” ne arată:

1. Însușirea unică a lui Cristos ca Fiul al Tatălui. El este predestinat să fie Fiul unic al Tatălui: în El nu există decât o singură filiație, cea veșnică, în timp ce noi suntem predestinați să fim fii adoptivi.
2. Însușirea unică a lui Cristos, în sufletul său, de a fi cap al Trupului mistic, datorită plinătății harului sfințitor care e în El.
3. Fiind capul, El este Lumina lumii, căci poartă în El în mod deplin harul luminii.

4. Fiind capul, este Mielul lui Dumnezeu, Păstorul cel bun, căci El exercită din plin milostivirea. A cunoscut culmea suferinței.
5. Fiind capul, este Împăratul Slavei. E ridicat mai presus de toți și judecă asemenea unui rege, căci a primit această putere de la Tatăl.

Pornind de la această analiză doctrinară atât de bine structurată, sunt ușor de explicat demnitățile lui Cristos, capul Bisericii: profet al Luminii, preot și jertfă a Iubirii milostive, rege al Dreptății și al Păcii. Aceste trei funcții sunt, într-un fel, însușirile cele mai mari ale plinătății harului său și toate trei se înrădăcinează în calitatea de Fiu unic al Tatălui⁴³.

⁴³ De asemenea, e ușor de explicat ordinea pe care sfântul Toma o stabilește între aceste funcții: cea profetică definește în primul rând sufletul lui Isus; cea sacerdotală, considerată în acțiunea ei, califică lucrarea proprie a lui Cristos; cea regească definește starea lui în slavă. Deci, din punct de vedere al cauzalității formale, funcția profetică pare a fi prima, din punctul de vedere al finalității, cea sacerdotală are prioritate, pentru ca, din punctul de vedere al cauzalității eficiente, cea regală să aibă întâietate.

CONCLUZIE

Această doctrină despre Cristos, atât de obiectivă și de luminoasă și care caută să pătrundă adâncul de dumnezeire al acestei taine, este valabilă pentru toți creștinii, tocmai din pricina obiectivității sale. Cel numit Doctor trebuie să ne arate taina lui Dumnezeu în mărirea sa obiectivă, la care aderă prin credință; în sens precis, el nu trebuie să ne împărtășească experiența sa în fața acestui mister, ci ceea ce este acest mister în el însuși. Iată caracterul atât de universal, de catolic, al mărturiei doctrinare a lui Toma de Aquino, cel căruia Albert cel Mare, Maestrul său, i-a intuit atât de bine puterea: „A fost floarea și slava lumii“, avea el să declare la aflarea morții lui. Dar, să nu ne închipuim că această obiectivitate ar însemna răceală, abstracție rațională și geometrică. Sfântul Toma trăiește din Cristos. Cuvântul Întrupat despre care vorbește este Isus al său, născut din Maria, cel care a suferit și a înviat din morți; este Isus al său pe care îl cunoaște și îl iubește într-un mod atât de personal, atât de intim.

Avem cunoștință de acest fapt povestit de Guillermo de Tocco: sfântul Toma se afla în rugăciune în fața crucifixului său, în timpul nopții; un frate care îl privea, curios, a auzit deodată un glas ce venea dinspre crucifix: „Ai scris bine despre mine, Toma, ce răsplată vei primi pentru această trudă a ta?“ La care, Toma răspunde: „Doamne, nimic altceva decât pe tine însuși.“ Toma nu

ezită și nu cere o doctrină mai luminoasă, mai exactă, mai frumoasă, mai profundă. Inima sa a fost prinsă în lucrarea sa de teolog, de aceea nu-l dorește decât pe Isus. Numai pe El vrea să-l aibă, căci Isus e *totul* pentru el, e comoara lui.

Pentru a înțelege mai bine cât de adânc trăiește sfântul Toma legătura sa personală cu Cristos atunci când ne vorbește ca teolog despre el, este de ajuns să privim felul în care analizează predilecția lui Cristos pentru Ioan. Motivele pe care le enumeră în legătură cu această predilecție le-am văzut deja, sunt evocatoare. Ele ne fac cel mai bine să înțelegem de ce Cristos îl iubește atât de mult pe fratele Toma de Aquino. Să le reamintim pe scurt⁴⁴.

Isus are o iubire deosebită pentru Ioan:

1. Datorită perspicacității inteligenței sale. Maestrul îi îndrăgește mai mult pe discipolii inteligenți: *Acceptus est regi minister intelligens*⁴⁵. Sfântul Toma, în calitate de maestru, știe din experiență ce înseamnă această dragoste, această predilecție. În străfundul inimii sale, nu și-a dorit el oare mereu să-i fie lui Isus un astfel de ucenic inteligent?
2. Datorită curăției inimii sale (rod al darului înțelegerii). Ioan este ucenicul feciorelnic pentru

⁴⁴ Cf. *Super Ioannem lect.*, 21, nr. 2639; de asemenea *ibid.*, 13, nr. 1804.

⁴⁵ Prov 14,35.

care Isus are o iubire geloasă. Fratele Toma are și el în inima sa această mare puritate. Probabil că aceasta caracterizează cel mai bine sfințenia sa. Și el este ucenicul feciorelnic pe care Isus îl iubește cu gelozie.

3. Datorită vârstei sale mai fragede, față de ceilalți ucenici. Ioan este mezinul Apostolilor. Iar pentru copii, pentru cei mai mici și pentru cei sărmani, notează sfântul Toma, avem gesturi de familiaritate. Îi iubim mai mult – mezinii sunt mereu răsfățați – căci sunt mai mici; lor le încredințăm mai mult secretele noastre. *Puer Israel, et dilexi eum*⁴⁶. Fratele Toma s-a dăruit Domnului de foarte tânăr și, în fața lui Isus, Învățătorul său, a rămas mereu un copil, asemenea unuia care nu știa nimic și trebuia să învețe totul. De aceea Isus l-a iubit și i-a încredințat secretele sale. Pe urmele lui Ioan, fratele Toma a putut da mărturie despre taina lui Cristos, despre „Cuvântul Întrupat“, Fiul Tatălui, Lumina Lumii, Mielul lui Dumnezeu, Regele veșnic viu alături de Tatăl.

Știm că spre sfârșitul vieții, fratele Toma a încetat deodată să scrie, spunându-i fratelui Reginald că „nu mai putea să facă acest lucru“. Acesta, îngrijorat și doritor să afle pricina, nu înceta să-l întrebe. Fratele Toma primește să-i mărturisească secretul său cu o condiție,

⁴⁶ Os 11,1.

și anume, să nu-l dezvăluie: „Tot ce am scris, spuse el, mi se pare asemenea paielor, față de tot ce am văzut și mi-a fost arătat“⁴⁷.

Mărturia supremă a Învățătorului, slujitor al adevărului, este să recunoască cu toată onestitatea că tot ce a spus nu înseamnă nimic față de Unicul Adevăr. Cuvântul primului mărturisitor rămâne pentru totdeauna, exprimând desăvârșit spiritul adevăratului mărturisitor al lui Cristos: „Acela trebuie să crească, iar eu să mă micșorez“. Lui Ioan Botezătorul i s-a tăiat capul, fratele Toma a primit să moară în plină floare a vârstei, să moară ca Învățător. I-a dăruit lui Isus perspicacitatea inteligenței sale, pentru ca El să domnească asupra întregii sale ființe.

⁴⁷ Cf. mărturiei celui de-al 18-lea martor, Seniorul Bartolomeo de Capua, în *Saint Thomas d'Aquin, sa vie*, p. 287-288.

CUPRINS

Prefață la ediția a doua	
Sfântul, slujitorul	5
I	
Sfântul Toma, mărturisitor al lui Cristos	
prin viața sa închinată adevărului	19
II	
Sfântul Toma, mărturisitor al lui Cristos	
prin doctrina sa	27
III	
Faptele și gesturile Cuvântului Întrupat:	
itinerarul Cuvântului Întrupat	47
Concluzie	67

